

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Konjunkturoppgangen som startet rundt årsskiftet 2010/2011 fortsatte gjennom det meste av 2012, men nedgang i kraftproduksjonen bidro til at vekstraten i 4. kvartal ble lavere enn trendveksten i BNP Fastlands-Norge. Også industriproduksjonen utviklet seg spesielt svakt mot slutten av 2012, noe som må ses i sammenheng med den svake veksten internasjonalt som bidro til nedgang i eksporten av tradisjonelle varer. I bygg og anlegg var aktivitetsutviklingen svak i hele andre halvår i fjor.

Den økonomiske veksten målt med BNP Fastlands-Norge ble på årsbasis 3,5 prosent i 2012, som er den høyeste veksten siden 2007. Unormalt høy kraftproduksjon i fjor og lav året før bidro imidlertid til å trekke denne veksten opp med 0,3 prosentpoeng slik at den underliggende veksten bare er et halvt prosentpoeng høyere enn trendveksten. Petroleumsutvinningen lå på samme nivå som året før, etter mange års fall. Dermed endte fjorårets økning i BNP i alt på 3,2 prosent, som er den høyeste veksten siden 2004.

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2011-2012. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2011*	2012*	Sesongjustert			
			12:1	12:2	12:3	12:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	2,5	2,9	0,8	0,9	0,7	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	2,1	0,0	1,3	0,2	0,1
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	7,6	8,1	3,9	1,3	2,8	1,0
Fastlands-Norge	8,5	3,9	2,5	0,4	4,0	-0,6
Utvinning og rørtransport	14,1	14,4	3,8	5,2	0,4	5,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	3,3	2,9	0,9	0,9	1,2	0,1
Eksport	-1,8	2,2	5,1	0,4	-3,5	-0,1
Råolje og naturgass	-6,2	0,9	6,7	1,6	-6,8	-1,8
Tradisjonelle varer	0,0	2,6	5,2	-0,4	0,6	-1,4
Import	3,8	3,3	0,4	1,7	-0,2	1,3
Tradisjonelle varer	3,6	2,1	1,1	0,3	0,6	-0,8
Bruttonasjonalprodukt	1,2	3,2	1,3	0,8	-0,6	0,4
Fastlands-Norge	2,5	3,5	1,0	0,7	0,8	0,3
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	1,8	2,1	0,6	0,4	0,5	0,5
Sysselsatte personer	1,3	2,2	0,7	0,7	0,4	0,3
Arbeidsstyrke ²	1,1	1,8	0,6	0,4	0,0	0,3
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	3,3	3,2	3,2	3,0	3,1	3,5
Priser og lønninger						
Årslønn	4,2	4,0	..	..	..	..
Konsumprisindeksen (KPI) ³	1,2	0,8	0,8	0,4	0,4	1,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	0,9	1,2	1,4	1,1	1,2	1,2
Eksportpriser tradisjonelle varer	5,7	-4,4	-1,4	-1,7	-1,6	1,1
Importpriser tradisjonelle varer	4,2	0,5	0,3	-0,4	0,6	0,0
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	351,4	414,0	136,6	78,0	94,2	105,2
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	2,9	2,2	2,6	2,3	2,1	1,9
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁴	3,6	3,8	4,0	3,9	3,8	3,7
Råoljepris i kroner ⁵	621	649	684	641	646	625
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	88,1	87,1	87,6	87,6	87,2	85,8
NOK per euro	7,79	7,48	7,59	7,56	7,39	7,37

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Gjennomsnitt for perioden.

⁵ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Bruttoproduktet i offentlig forvaltning økte med bare 1,8 prosent i 2012. Det er således utviklingen i markedsrettet virksomhet som har bidratt til den høye veksten i fastlandsøkonomien. I tjenestenæringene var veksten omtrent på linje med utviklingen for fastlandsøkonomien som helhet, mens stor økning fra 2011 til 2012 i bygge- og anleggsvirksomhet og i oppdrettsnæringen trakk, sammen med kraftproduksjonen, veksten klart opp.

Mens innretningen av finanspolitikken klart dempet nedgangen etter finanskrisen, har impulsene de siste årene vært nær konjunkturnøytrale. Den vedvarende ekspansive pengepolitikken med lave renter har imidlertid stimulert både husholdningenes konsum og boligmarkedet. Dette er faktorer som har bidratt til produktionsveksten i markedsrettet tjenesteyting og i bygge- og anleggsvirksomheten og dermed til konjunkturoppgangen i norsk økonomi.

Aktivitetsutviklingen i de ulike næringene henger nøye sammen med impulsene fra etterspørselen. Tradisjonell eksport har økt lite. Det har også næringsinvesteringene på fastlandet gjort, mens investeringer i petroleumsvirksomhet og i boliger har økt mye. Konsumet i offentlig forvaltning har økt moderat de siste to årene, mens husholdningskonsumet har økt mer. I forhold til et normalt konjunkturmønster for norsk økonomi er det spesielt den svake veksten i tradisjonell eksport og næringsinvesteringene de siste to årene som er påfallende. Dette henger sammen med utviklingen i internasjonal økonomi. Konjunkturoppgangen fra 2003 til 2007 var kjennetegnet av til dels sterk vekst i etterspørselen etter norsk eksport. Det bidro til både høy vekst i eksportvolumet og bedring i bytteforholdet for tradisjonelle varer. Dette førte til høy lønnsomhet, høye investeringer og høy vekst i arbeidsproduktiviteten. I det som hittil har vært en meget moderat norsk konjunkturoppgang, har den svake veksten i verdensøkonomien og særlig hos våre tradisjonelle handelspartnere bidratt til å dempe oppgangen. Konjunkturmønsteret er derfor litt utypisk når man går ned i detaljene både på produksjons- og etterspørselssiden av norsk økonomi.

Et annet trekk ved konjunkturutviklingen er den svake veksten i arbeidsproduktiviteten i makro så langt i konjunkturoppgangen. Normalt øker produktivetsveksten klart i slutten av nedgangen og i begynnelsen av konjunkturoppgangen. Dette mønsteret er klart til stede på 2000-tallet fram til 2009. Normalt skulle veksten i produktiviteten ha tatt seg opp deretter. Dette skjedde i 2010, men produktivetsutviklingen i 2011 var overraskende svak, særlig på bakgrunn av at det er i markedsrettet virksomhet veksten har kommet. I 2012 har produktivetsveksten tatt seg noe opp, men den er fortsatt lav tatt i betraktning av at vi er relativt tidlig i en konjunkturoppgang. En av grunnene til dette er at investeringsveksten i store deler av næringslivet har uteblitt, blant annet som følge av den svake internasjonale utviklingen. Det har ført til at økt kapitalintensitet

ikke har gitt det normale bidraget til økt arbeidsproduktivitet. Som vist i kapittel 3 har bidraget fra økt kapitalintensitet faktisk vært negativt i 2012 slik at hele produktivetsveksten knytter seg til høyere samlet faktorproduktivitet. Det er ganske uvanlig.

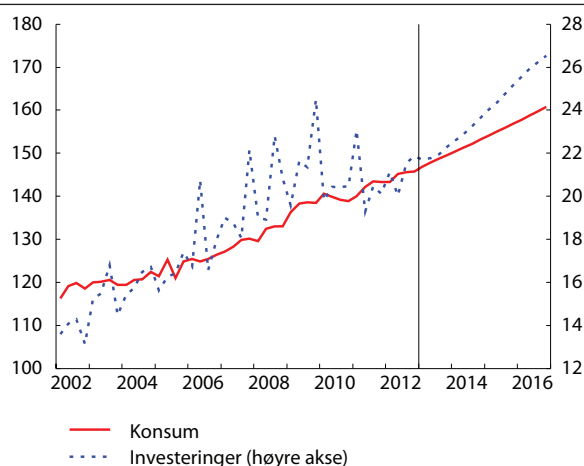
Motstykket til den svake produktivetsveksten er at sysselsettingsveksten har vært høy de to siste årene. Antall sysselsatte økte i 2012 med 2,2 prosent. Selv om også arbeidsstyrken har økt mye, har likevel arbeidsløsheten som årsgjennomsnitt gått litt ned. Nedgangen er 0,4 prosentpoeng fra toppen i 2010 til 3,2 prosent i 2012. Veksten i sysselsettingen ble klart redusert fra første til andre halvår i fjor, nedgangen i ledigheten har nå for lengst stoppet opp og Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) viste en klar tendens til økning i ledigheten mot slutten av fjoråret.

Konsumprisveksten er fortsatt lav og det er ingen klare tegn til endring i den underliggende utviklingen. I 2012 ble samlet KPI-vekst så lav som 0,8 prosent som følge av et fall i prisen på elektrisitet på nesten 20 prosent. Målt med KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) har inflasjonen ligget stabilt i overkant av 1 prosent siden konjunkturoppgangen startet for to år siden. I denne perioden har importert inflasjon vært lav. Årsaken til dette er dels å finne i styrkingen av kronekursen, som har funnet sted over flere år, og dels i at prisene på verdensmarkedet øker lite som følge av den svake veksten i verdensøkonomien. Lave og fallende renter har også over tid bidratt til å redusere finansielle kostnader som spiller en rolle for utviklingen av husleier og marginer i varehandelen.

Vår vurdering av konjunkturutviklingen de nærmeste årene er litt mindre positiv enn tidligere. En krisepreget økonomisk utvikling hos mange av Norges viktigste handelspartnere er forsterket i senere tid og i 2013 kan veksten ute bli enda lavere enn året før. Deretter tror vi veksten ganske langsomt tar seg opp. Det gjør at oppgangen i norsk økonomi ikke får drahjelp av betydning fra utlandet på en stund og at det eksportorienterte næringslivet i Norge må kjempe om markedsandeler i stort sett stagnerende markeder. På den annen side tilsier det at vi får små inflasjonsimpulser fra utlandet og at styringsrentene både i USA og i Europa forblir lave.

Økt innenlandsk etterspørsel bidrar likevel til en fortsatt oppgang i norsk økonomi, men den er svak. Den økonomiske politikken i Norge ventes ikke å gi sterke impulser til ytterligere vekst utover at lave renter fortsatt virker positivt på innenlandsk etterspørsel. Finanspolitikken vil kunne gi litt større impulser til veksten som følge av sterk vekst i stønadene og vår antakelse om høyere vekst i bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning. Petroleumsvirksomheten har bidratt klart til oppgangen i økonomien de siste to årene. Vi regner med at etterspørselsveksten fra denne næringen, selv om den reduseres, er stor nok til at den underliggende oppgangen i norsk økonomi fortsetter.

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I 2015 og 2016 regner vi med at veksten i etterspørselen jevner seg noe mer ut mellom næringene, sammenlignet med våre prognoser for de to nærmeste årene. Det følger av forutsetningen om svakt økende vekst i internasjonal økonomi hvor pengepolitikken gradvis normaliseres og rentene øker litt. Da avtar veksten i husholdningenes etterspørsel noe, mens eksporten bidrar litt mer. Ettersom også etterspørselsutviklingen fra petroleumsnæringen modereres og investeringene i fastlandsnæringene fortsetter å vokse beskjedent, reduseres veksten i fastlandsøkonomien ned mot trendvekst.

Vi regner med at sysselsettingsveksten forblir ganske høy, men ikke så høy som i de to foregående årene. Arbeidstyrken øker om lag på linje med sysselsettingen, noe som gjør at vi ikke ser for oss vesentlige endringer i arbeidsledigheten framover. Presset i arbeidsmarkedet dempes av høy innvandring, ikke minst fra nærliggende økonomier som har ledighetsrater vesentlig over det norske nivået. Vi regner med at lønnsveksten i år og neste år vil reduseres litt fra i fjor, men at reallønnsveksten i et historisk perspektiv, og spesielt i forhold til andre OECD-land, vil forbli høy. Mot slutten av prognoseperioden vil bedringen internasjonalt bidra til økt lønnsomhet i tradisjonell eksportvirksomhet, noe som kan trekke lønnsveksten opp nominelt. Samtidig vil også inflasjonen øke slik at reallønnsveksten snarere kan komme til å gå litt ned. Med klar vekst i sysselsettingen gir dette høy inntektsvekst i husholdningene og sammen med sterk stønadsvækst anslår vi at spareraten i husholdningene forblir på et høyt nivå.

2.1. Finanspolitikk

Konsumet i offentlig forvaltning økte med 2,1 prosent fra 2011 til 2012. Veksten i konsumet i kommuneforvaltningen og sivil statsforvaltning var om lag lik, mens konsumet i forsvaret var nesten uendret. De samlede bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning økte beskjedent i 2012, men investeringene i sivil forvaltning økte med nærmere seks prosent. Offentlige stønader

til husholdningene, som tilsvarer om lag 17 prosent av BNP Fastlands-Norge, økte med 5,4 prosent i fjor, noe som ga en realvekst på 4,6 prosent. Dette innebærer at summen av offentlig forvaltnings kjøp av varer og tjenester til konsum og investeringsformål samt stønader, økte reelt med 2,9 prosent fra 2011 til 2012. Dette er svakt i overkant av trendveksten i fastlandsøkonomien, noe som kan sies å ha gitt en liten positiv konjunkturimpuls i fjor. Med en befolkningsvekst i 2012 på 1,3 prosent var utgiftsveksten per innbygger på om lag halvannen prosent.

Våre anslag for finanspolitikken for 2013 ligger tett opp til anslagene i Nasjonalbudsjettet 2013 (NB2013). Realveksten i konsumet i offentlig forvaltning antas å bli på linje med veksten i 2012. Økt fokus på investeringer i infrastruktur gjør at bruttoinvesteringene vil øke noe mer og vi anslår volumveksten i år til 4 prosent. Den sterke realveksten i stønadene fortsetter om lag som i 2012. Sterk vekst i pensjonsstønadene i årene framover reduserer handlingsrommet i finanspolitikken noe. Den samlede realveksten fra de tre nevnte budsjettkomponentene, som utgjør nærmere 90 prosent av de samlede offentlige utgiftene, vil kunne øke med nærmere et halvt prosentpoeng fra 2012 til 2013. Anslagene for skatte- og avgiftssatser er som vanlig basert på anslagene i NB2013. I all hovedsak er satsene justert for vekst i priser eller inntekter og kan betraktes som reelt uendrede. Disse anslagene er like de vi har operert med i våre konjunkturoversikter tidligere.

I Ny saldering av statsbudsjettet 2012 (Prop. 42 S) anslår regjeringen strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd (SOBU) til 109 milliarder kroner, noe som utgjør 3,3 prosent av fondskapitalen ved inngangen til 2012. Våre budsjettanslag for 2013 avviker ikke mye fra NB2013 verken på utgifts- eller inntektssiden. Vi anslår at SOBU som andel av fondskapitalen blir nær 3 prosent i 2013.

For årene 2014-2016 finnes det ingen vedtatt finanspolitikk. Usikkerheten knyttet til våre forutsetninger er derfor mye større enn for 2013. Stortingsvalget denne høsten kan føre til at innretningen av finanspolitikken endres. Vi har likevel, som i de foregående konjunkturrapportene, valgt å videreføre hovedtrekkene i dagens innretning av finanspolitikken. Veksten i konsumet i offentlig forvaltning øker litt utover i prognoseperioden sammenliknet med anslagene for 2013. Det skyldes dels endringer i antall bevegelige arbeidsdager og dels at når investeringsveksten tiltar noe i tråd med økte ambisjoner om utbygging av infrastruktur, vil tjenestene fra offentlig konsumkapital øke. Framover venter vi at stønadsvæksten fortsetter omtrent som i 2013 reelt sett og skattesatser er justert for nominell utvikling i priser eller inntekter slik tilfellet stort sett har vært i senere år. Til sammen øker dette vekstimpulsene fra finanspolitikken i perioden 2014-2016 med om lag et halvt prosentpoeng sammenliknet med 2013 slik at den reelle utgiftsveksten blir om lag 3,5 prosent per år. Som følge av ganske høye oljepriser framover, regner vi med

en fortsatt høy vekst i Statens pensjonsfond utland. Det gjør at selv med litt høyere realvekst i utgiftene, vil SOBU kunne forbli i området 2,5-3 prosent som andel av fondskapitalen i disse årene.

2.2. Pengepolitikk

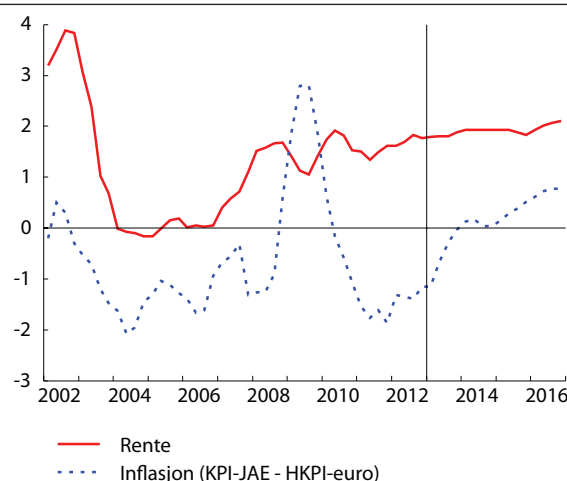
Styringsrenta har i snart ett år vært på 1,5 prosent. Det er 0,25 prosentpoeng over det rekordlave nivået sommeren 2009. Som årsgjennomsnitt var styringsrenta på 1,55 prosent i 2012. Dette er 0,20 prosentpoeng lavere enn i 2009, som til nå har vært det laveste nivået for styringsrenta på årsbasis.

Norges Bank setter styringsrenta, men det er markedrentene som er viktige for utviklingen i realøkonomien. Tremåneders pengemarkedsrenta var ved utgangen av 2012 i overkant av 1,8 prosent, slik at påslaget mellom styringsrenta og pengemarkedsrenta var nær 0,3 prosentpoeng. Ved inngangen til 2012 lå pengemarkedsrenta på 2,9 prosent og falt gjennom året, spesielt i forbindelse med den overraskende reduksjonen av styringsrenta i mars i fjor. Som årsgjennomsnitt var pengemarkedsrenta 2,24 prosent i 2012. Det er lavere enn i kriseåret 2009, men likevel ikke så lavt som i 2004 og omtrent like lavt som i 2005 da påslaget på styringsrenta var lavere enn nå. I januar i år har pengemarkedsrenta steget noe og i hele februar har pengemarkedsrenta vært om lag 1,9 prosent.

Statsgjeldskrisen i mange land og de realøkonomiske ettervirkningene av finanskrisen er mye av bakgrunnen for det lave rentenivået i Norge. I euroområdet har pengemarkedsrenta siden september i fjor vært under 0,2 prosent. Den store renteforskjellen har, sammen med høyere økonomisk vekst i Norge enn i euroområdet, bidratt til å styrke krona mot euro. Ved inngangen til 2012 kostet en euro nær 7,75 kroner mens den ved utgangen av 2012 kostet rundt 7,35 kroner, en styrking på 5 prosent. Fram til slutten av februar i år svekket krona seg til 7,50 mot euro, og målt mot euro var krona 6,5 prosent sterkere ved inngangen til mars 2013 enn årsgjennomsnittet for 2007, året før finanskrisen. Målt mot den importveide kronekursen styrket krona seg med 5 prosent i samme periode. Siden euroen har en vekt på om lag 1/3 i den importveide kronekursen, innebærer det at krona også har styrket seg en god del mot andre valutaer de senere årene. Blant annet gjelder dette britiske pund som i første halvår av 2007 kostet nær 12 kroner, mot 8,65 kroner i begynnelsen av mars i år. På årsbasis styrket krona seg med 1,2 prosent i 2012 målt mot den importveide kronekursen og 4,1 prosent målt mot euro. Den sterke krona svekker lønnsomheten og aktiviteten i norsk konkurranseutsatt næringsliv. Hvis ikke renta i Norge hadde vært så lav, ville krona trolig vært enda sterkere og dermed forsterket problemene for konkurranseutsatt næringsliv.

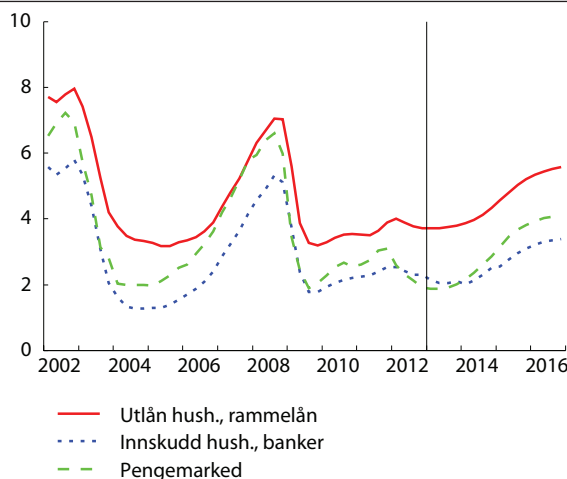
Både kronestyrkingen og lav internasjonal vekst er medvirkende til lav importert prisstigning.

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

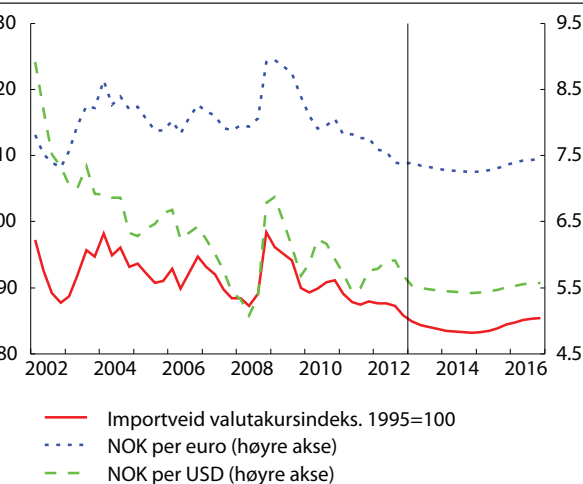
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3 Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.4. Valutakurser

Kilde: Norges Bank.

Boks 2.1. Strengere krav til bankenes egenkapital

De nærmeste årene innebærer nytt internasjonalt regelverk fra Basel-komiteen økte krav til bankenes kjernekapital. Reglene vil også bli innarbeidet i EUs kapitaldirektiv. Minstekravet til ren kjernekapitaldekning – som grovt sett er definert som forholdet mellom egenkapital og risikoustjusterte eiendeler – skal økes fra 2 til 4,5 prosent. I tillegg innføres et krav om en bevaringsbuffer på 2,5 prosent. Hvis en bank ikke tilfredsstiller kravet til bevaringsbuffer vil det blant annet sette begrensninger på hvor mye banken kan betale i utbytte inntil banken tilfredsstiller kravet. Videre innføres en ordning med motsyklisk buffer på opp til 2,5 prosent. Forslaget til EUs kapitaldirektiv innebærer at systemviktige banker kan bli pålagt en systemrisikobuffer på inntil 5 prosent. Dette bestemmes i hovedsak av de nasjonale tilsynsmyndighetene. I tillegg innføres en systembuffer for banker som er systemviktige i en global målestokk. Det samlede kravet til ren kjernekapital kan da komme opp i 14,5 prosent ved maksimal (nasjonal) systembuffer og motsyklisk buffer. Sammen med kravene til hybridkapital (1,5 prosent) og tilleggskapital (2 prosent), kan kravene til ansvarlig kapital komme opp i 18 prosent.

EU har innført et midlertidig krav om en ren kjernekapitaldekning på 9 prosent fra 1. juli 2012. Finanstilsynet i Norge legger til grunn at også norske banker har en ren kjernekapitaldekning på 9 prosent fra samme tidspunkt, noe de fleste banker oppfyller.

Kravet om en motsyklisk buffer innebærer et nytt makroøkonomisk virkemiddel. Dette kravet til kjernekapital vil kunne skjerpes i oppgangskonjunkturer og reduseres ved nedgangskonjunkturer der bankene risikerer tap. Ordningen vil kunne redusere den gjensidig forsterkende effekten mellom boligprisvekst og gjeldsvekst. Norges Bank vil ha ansvaret for å utarbeide beslutningsgrunnlag og gi råd til Finansdepartementet om nivå og innfasing av en motsyklisk kapitalbuffer.

Bankene kan i hovedsak øke kjernekapitalen på to måter: De kan utstede ny aksjekapital eller tilbakeholde overskudd. Det norske skattesystemet er i all hovedsak nøytralt med hensyn til om virksomheten finansieres av gjeld eller egenkapital. Det skulle tilsi at det ikke skulle være dyrere for bankene å øke kjernekapitalen ved å utstede ny aksjekapital. Informasjonsasymmetrier kan likevel gjøre det dyrere for dagens eiere å finansiere seg med ny aksjekapital framfor gjeld ved at nye eiere må gis en rabatt for å kompensere for at de ikke har den samme informasjonen som dagens eiere. I banksektoren kan det at enkelte banker har en implisitt statsgaranti medføre at egenkapitalfinansiering også blir dyrere ved at banken i mindre grad velter kostnaden over på samfunnet. I tillegg kan konkurransesituasjonen være slik at bankene benytter anledningen til å indirekte samordne seg til å ta høyere marginer på utlån. Kravene til økt kjernekapital kan da bidra til økte resultater for bankene.

Det synes som om norske banker i hovedsak øker kjernekapitalen ved egen inntjening. Samtidig har enkelte banker signalisert at de fortsatt ønsker å gi aksjonærene et høyt utbytte framover. Dermed ser det ut til at opparbeidingen av økt kjernekapital vil skje gjennom rentemarginene, og da spesielt på utlånsmarginen. Vi har ikke gjort noen beregninger på hvor stor denne effekten vil være, men siden utlånsmarginen er meget høy nå, antar vi de kan reduseres noe framover samtidig som bankene får bygget opp kjernekapitalen.

Norsk inflasjon, målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), har i mer enn 2½ år vært minst ett prosentpoeng under inflasjonsmålet. I januar i år var 12-månedersveksten på 1,2 prosent. Det lave rentenivået i Norge bidrar isolert sett til økt inflasjon både ved å begrense kronestyrkingen og ved å stimulere innenlandsk etterspørsel.

Lav rente bidrar også til relativt høye utlån fra norske banker og finansinstitusjoner. Publikums innenlandske bruttogjeld (K2) økte med i overkant av 6 prosent i 4. kvartal i 2012 i forhold til kvartalet før, sesongjustert og regnet som årlig rate. De siste tre årene har veksten ligget mellom 5 og 8 prosent. I 2009 var kredittveksten lavere og dette skyldes i stor grad negativ kredittvekst i ikke-finansielle foretak. Før finanskrisen var publikums kredittvekst på over 10 prosent. Det er i husholdningene at låneopptakene er høyest, med en kredittvekst på i underkant av 8 prosent, sesongjustert og regnet som årlig rate. Kredittveksten i husholdningene har ligget mellom 5 og 8 prosent i mer enn fire år. Kredittveksten i kommuneforvaltningen har falt til i underkant av 3 prosent etter at den har ligget i intervallet 5-20 prosent i samme periode. Kredittveksten i ikke-finansielle foretak var i 4. kvartal 2012 på i overkant av 4 prosent, som er mer enn 2,5 prosentpoeng lavere enn gjennomsnittet de fem foregående kvartalene.

Boligkjøp er den viktigste årsaken til at husholdningene tar opp lån. Lavere rente innebærer at husholdningene kan betjene høyere boliglån. Dette bidrar til å øke boligprisene. Med unntak av noen korte perioder har det vært en formidabel prisvekst på boliger de siste 20 årene. Boligprisvekst og låneopptak i husholdningene kan virke gjensidig forsterkende. Økte priser øker panteverdien på boligene og muliggjør høyere lån. Ved å ta disse mulighetene i bruk kan husholdningene by mer og dermed presse boligprisene oppover. Høyere boligpriser og gjeldsbelastning vil kunne bidra til å forsterke framtidige negative konjunktursjokk. Tall fra både Statistisk sentralbyrå og eiendomsmeidlerbransjens boligprisstatistikk viser at det fortsatt er høy vekst i boligprisene.

I boks 2.3 nedenfor har vi sett på virkningene av en tilstramming av kreditten til husholdningene, som er en av flere mulige konsekvenser av at bankene er i ferd med å bli underlagt strengere reguleringer, se boks 2.1.

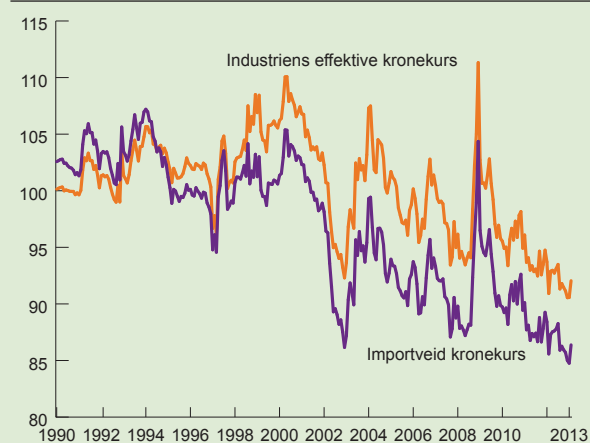
Den gjennomsnittlige utlånsrenta fra finansinstitusjoner på rammelån med sikkerhet i bolig er en god indikator for boliglånsrenta generelt, se boks 2.3 i Økonomiske analyser 1/2012. Ved utgangen av 4. kvartal 2012 var denne renta 3,7 prosent, mens gjennomsnittlig innskuddsrente var 2,3 prosent. Både rammelånsrenta og innskuddsrenta var uendret fra kvartalet før og 0,3 prosentpoeng lavere enn samme kvartal året før. Differansen mellom disse to rentene har dermed ikke endret seg det siste året. Finansinstitusjonenes

Boks 2.2. Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

Om lag 40 prosent av Norges utenrikshandel i tradisjonelle varer (dvs. eksport og import av varer unntatt olje, gass, skip og plattformer) skjer med land som er med i EUs pengeunion. Kronekursen målt mot euro gir følgelig begrenset informasjon om den norske kronas internasjonale verdi. Det er derfor viktig å supplere med alternative valutakursindikatorer som i større grad gjenspeiler bredden i vårt handelsmønster. Eksempler på slike er industriens effektive kronekurs (konkurransekursindeksen) og importveid kronekurs. Industriens effektive kronekurs er beregnet på grunnlag av kursen på norske kroner mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere, og er et geometrisk gjennomsnitt basert på OECDs løpende konkurransevekter. Den skal gjenspeile norsk industris konkurranseflate både på eksport- og hjemmemarkedet. Vektene i den importveide kronekursen er beregnet med utgangspunkt i sammensetningen av importen av tradisjonelle varer fra Norges 44 viktigste handelspartnere. Begge indeksene er konstruert slik at høye verdier betyr en svak krone, og lave verdier en sterk krone.

I figuren viser begge indeksene at krona gjennomgående har styrket seg etter 2000, og at den var rekordsterk ved inngangen til 2013. Forløpet til de to indeksene er imidlertid ikke helt sammenfallende. For eksempel var krona i februar i år rundt 15 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 1990-tallet målt ved den importveide kronekursen, mens den ifølge industriens effektive kronekurs bare var 10 prosent sterkere. Forskjellen i utviklingen skyldes at krona, særlig rundt 2000, styrket seg betydelig mindre mot land Norge eksporterer til enn mot land Norge importerer fra. Kronas internasjonale kjøpekraft ble dermed styrket mer enn industriens internasjonale konkurransevne ble svekket.

Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

reduksjoner i renta har imidlertid vært mindre enn fallet i pengemarkedsrenta. Slik sett har utlånsmarginen økt samtidig som innskuddsmarginen er redusert tilsvarende. Siden finansinstitusjonene har større utlån enn innskudd, bidrar dette isolert sett til økt inntjening for finansinstitusjonene.

I prognosene legger vi til grunn at Norges Bank holder dagens styringsrente uendret ut 2013. Dette følger i stor grad av den svake internasjonale utviklingen, som gir lave renter ute. På årsbasis blir dermed styringsrenta enda litt lavere i år enn i fjor. Sterk krone, lav inflasjon og moderat press i økonomien er grunner for å holde rentenivået lavt. Høy utlåns- og boligprisvekst trekker i retning av økt rente. Norsk økonomi nærmer seg det vi betrakter som en normal kapasitetsutnyttelse i makro, og inflasjonen vil trolig øke. Vi tror derfor at styringsrenta vil bli økt gradvis fra 2014. Pengemarkedsrenta følger i stor grad styringsrenta og er i 4. kvartal 2016 kommet opp i 4,1 prosent.

Høy rentedifferanse mellom Norge og euroområdet bidrar til å holde krona sterk mot euro. Krona antas å styrke seg med i overkant av 3 prosent i år målt med den importveide kronekursen. I våre prognoser styrker krona seg ytterligere i 2014, mens den svekkes i 2015 og 2016. Svekkelsen skyldes både økt inflasjon i Norge i forhold til i utlandet og at oljeprisen antas å være kommet ned på et lavere nivå. Krona antas å bevege seg mot en kurs på i underkant av 7,50 målt mot euro i slutten av 2016.

Renteforskjellen mellom rammelånsrenta med sikkerhet i bolig og pengemarkedsrenta var ved utgangen av 4. kvartal i år 1,9 prosentpoeng. Dette påslaget var i gjennomsnitt over ett prosentpoeng lavere i perioden fra slike lån ble bredt lansert i 2006 og til utgangen av 2011. Vi antar at påslaget vil reduseres noe framover, men samtidig at det blir høyere enn det vi har vært vant til ut prognoseperioden. Dette skyldes finansinstitusjonenes behov for å øke egenkapitalen på grunn av strengere egenkapitalkrav og at det synes som om konkurransesituasjonen i det norske finansmarkedet er slik at det er mulig å øke egenkapitalen gjennom økt inntjening, se boks 2.1. Påslaget mellom rammelånsrenta og pengemarkedsrenta antas å komme ned i 1,5 prosent fra slutten av 2014 og dette nivået vil vedvare ut prognoseperioden. Rammelånsrenta antas dermed å komme opp i 5,6 prosent i slutten av 2016.

2.3. Inntekt, konsum og sparing i husholdningene

Husholdningenes disponible realinntekter økte ifølge foreløpige KNR-tall med 3,9 prosent i 2012, om lag som året før. Lønnsinntektene, som er den største inntektskilden for husholdningene, bidro særlig til inntektsveksten i fjor ettersom sysselsettingen økte klart med 2,2 prosent. Økte offentlige stønader, i hovedsak som følge av økte utbetalinger av pensjoner, ga store bidrag til inntektsveksten i 2012. Lav prisvekst bidro også til den høye realinntektsveksten. Netto renteinntekter ga derimot et negativt vekstbidrag ettersom renteutgifter på lån økte mer enn renteinntekter på bankinnskudd.

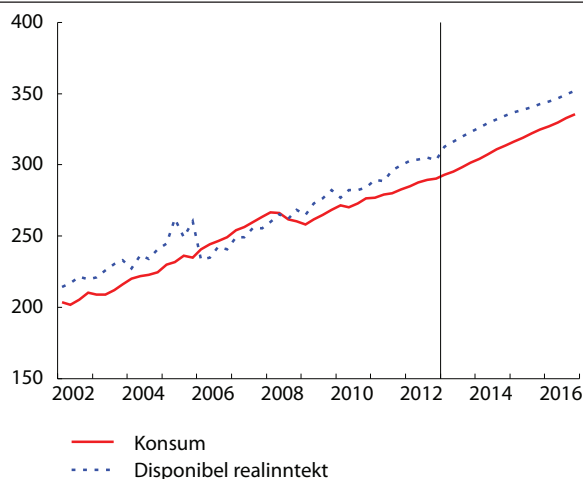
Under konjunkturoppgangen fra 2004 til 2007 økte husholdningskonsumet i gjennomsnitt med om lag 5 prosent årlig. I kjølvannet av finanskrisen har veksten vært relativt svak. I forhold til den sterke

Tabell 2.2. Husholdningenes disponible realinntekter. Prosentvis vekst fra året før

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Totalt	7,6	-6,4	6,3	4,0	4,1	2,7	4,1	3,9	4,6	3,9	2,7	2,5
Eksklusive aksjeutbytte	3,6	4,2	5,0	3,1	4,0	2,3	4,1	4,1	4,2	3,7	2,5	2,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

realinntektsveksten økte konsumet også i fjor nokså svakt med 2,9 prosent. Varekonsumet i 2012 var 2,1 prosent høyere enn i 2011. Konsum av matvarer, klær og sko samt elektrisitet trakk veksten opp. Kjøp av transportmidler økte derimot svakt fra året før, etter sterk vekst gjennom 2010 og 2011. Også viktige konsumvaregrupper som kjøp av møbler og hvitevarer samt IT, film og audiovisuelt utstyr utviklet seg svakt i fjor sammenlignet med året før. Sesongjusterte tall viser at disse varekonsumgruppene, som er klassifisert som varige, falt betydelig i 4. kvartal og bidro dermed til den relativt svake veksten i varekonsumet på årsbasis. Tjenestekonsumet økte med 3 prosent i fjor, med særlig klare vekstbidrag fra fritidstjenester, husleie og hotell- og restauranttjenester. Nordmenns konsum i utlandet fortsatte å vokse sterkt for tredje året på rad, og bidro med 0,6 prosentpoeng til veksten i samlet husholdningskonsum.

Husholdningenes sparing, regnet som andel av disponibel inntekt, økte fra 7,3 prosent i 2011 til 8,7 prosent i 2012, altså med nær ett og et halvt prosentpoeng. Til sammenligning økte spareraten med nesten 3,5 prosentpoeng i 2009. Dersom vi regner kjøpene av varige konsumgoder, herunder bilkjøpene, som investering og ikke som konsum, kan spareraten beregnes til 10,8 prosent i 2012 og 9,6 prosent i 2011. Det vises til kapittel 6 for en nærmere omtale av husholdningenes inntekter, konsum og sparing.

Utviklingen i husholdningenes inntekter, boligformue og renter er viktig for konsumutviklingen. Selv om de store vekstbidragene fra lønnsinntekter og offentlige stønader ventes å fortsette de nærmeste årene, vil etter

hvert høyere renter og økende inflasjon dempe veksten i husholdningenes disponible realinntekter og dermed også konsumet. Vi venter således en årlig vekst i disponibel realinntekt på rundt 4,5 prosent i inneværende år, om lag 4 prosent neste år og rundt 2,5 prosent i både 2015 og 2016. Fortsatt vekst i boligprisene vil imidlertid øke boligformuen og virke stimulerende på konsumet. Med våre anslag på inntekter, boligformue og renter blir konsumveksten knappe 3,5 prosent i inneværende år, rundt 4 prosent neste år, vel 3,5 prosent i 2015 og litt lavere i 2016. Vi anslår dermed en gjennomsnittlig årlig konsumvekst på litt over 3,5 prosent i perioden 2013-2016, om lag 1,5 prosentpoeng svakere enn nivået under konjunkturoppgangen fra 2004 til 2007. I tillegg er befolkningsveksten nå høyere enn den gang, slik at per innbygger blir forskjellen i konsumvekst enda større.

Vi ser nå for oss at spareraten kan havne på godt over 9 prosent i årene 2013 og 2014, for så å synke gradvis ned mot 7,5 prosent mot slutten av prognoseperioden. Dette er et høyt nivå i et historisk perspektiv. Vi har siden finanskrisen forklart den økte spareraten med at husholdningene har opplevd framtida som usikker og derfor redusert konsumet. Forsiktighetsmotivert spareatferd kan nok fortsatt spille en viss rolle, men noe av utviklingen i spareraten kan også tilskrives at inntektsveksten i større grad enn før har blitt kanalisert mot økte investeringer i nye og eksisterende boliger. Det knytter seg imidlertid statistisk usikkerhet til tallene som ligger bak beregningen av spareraten. Overføringer av inntekter til utlandet fra en raskt voksende innvandrerbefolkning kan være større enn anslått i nasjonalregnskapet. Likeens kan et endret handelsmønster med sterkt voksende handel over internett, som erstatter tilsvarende kjøp i butikk, bidra til en undervurdering av konsumveksten. Dersom en finner grunnlag for å revidere anslagene på både disponibel inntekt og konsum, vil begge disse korreksjonene kunne redusere nivået på spareraten.

2.4. Boliginvesteringer og boligpriser

Boliginvesteringene fortsatte å øke i 2012. Etter en utflåting fra andre halvdel i 2011 og videre inn i 2012, økte investeringene sterkt i 2. og 3. kvartal i fjor. Investeringene flatet igjen ut i siste kvartal. Årsveksten i boliginvesteringene endte på 7,4 prosent i 2012. Året før var oppgangen på hele 21,9 prosent. Nivået på boliginvesteringene er nå historisk høyt og klart over det tidligere rekordnivået fra før finanskrisen. Denne sterke oppgangen i boliginvesteringene har vært drevet av høy realinntektsvekst, rask befolkningsvekst, lave renter og høy prisvekst på boliger.

Boks 2.3. Virkninger av en tilstramming av kreditten til husholdningene

Bankene, også norske, er i ferd med å bli strengere regulert, se boks 2.1. Bankenes reaksjon på tiltakene kan tenkes å ta ulike former. I prognosene våre antar vi at forskjellen mellom utlånsrenta og pengemarkedsrenta blir noe høyere enn den gjennomgående har vært tidligere. Kravene som i hovedsak går ut på å øke egenkapitalen i forhold til utlånsmassen, kan alternativt blant annet innebære strengere kredittvurdering.

Det er ikke åpenbart at det vil skje, siden det – selv med økte egenkapitalkrav – fortsatt vil være svært lønnsomt for bankene å yte lån til husholdningene. Men våre resonnementer nedenfor er relevante også hvis tilstrammingen skulle skyldes at husholdningene må stille mer egenkapital for å få lån uten at dette blir kompensert med andre tiltak.

For å illustrere noen mulige virkninger av en tilstramming av kredittgivingen til husholdningene, viser vi her en stilisert beregning med SSBs makroøkonomiske modell KVARTS. Beregningene gjøres med en ny modellversjon som inkluderer samspillet mellom kredittgiving og boligmarkedet.

I modellblokken for kreditt- og boligmarked blir husholdningenes låneopptak og boligprisveksten drevet av utviklingen i husholdningenes inntekter, beholdningen av boliger og realrenten etter skatt. I tillegg påvirker gjeldsutviklingen og endringer i boligprisen hverandre gjensidig. Høyere boligpriser øker lånebehovet ved boligkjøp. Panteverdien – og dermed lånemulighetene – øker når boligprisen går opp. I tillegg vil høyere boligpriser redusere risikoen knyttet til bankenes eksisterende boliglånsmasse, og det kan stimulere bankene til raskere ekspansjon i form av nye boliglån. Når utlånene øker, setter det husholdningene i stand til å by opp prisen på boliger. Spiralen er i gang. Denne oppgangen dempes mer enn den ellers ville blitt, fordi økte boligpriser etter hvert slår ut i en større beholdning av boliger gjennom økte boliginvesteringer.¹

Når vi nå ser på effekten av en tilstramming av kreditten til husholdningene setter de samme mekanismene inn, men virkningene har nå motsatt fortegn.

I beregningen reduseres finansinstitusjonenes utlån til husholdningene slik at hvis alle andre størrelser blir som i referansebanen, reduseres veksten i husholdningenes gjeld med 0,5 prosentpoeng fra kvartalet før i hvert kvartal i hele perioden 2013-2016.

Den forutsatte initiale reduksjonen på 0,5 prosentpoeng i hvert kvartal innebærer isolert sett om lag 2 prosentpoeng redusert gjeldsvekst på årsbasis. I de siste par årene har veksten i husholdningenes bruttogjeld ligget på 6-7 prosent regnet som årlig rate. På grunn av samspillet mellom kredittgivingen og forhold i boligmarkedet blir «den faktiske» reduksjonen i utlånene litt større enn det som initialt forutsettes. Denne samspillseffekten øker over tid og gjennom 2016 er utlånsveksten 2,9 prosentpoeng lavere enn i referansebanen.

Reduserte lånemuligheter slår i første omgang primært ut i lavere etterspørsel etter boliger og dermed lavere boligpriser. Boligprisveksten reduseres med knappe 1 prosentpoeng første år, økende til 2,4 prosentpoeng lavere årlig vekst i to siste årene i beregningsperioden. I 2016 er nivået på boligprisene redusert med 7,2 prosent. Lavere boligpriser slår inn i realøkonomien gjennom to kanaler:

- Boliginvesteringene reduseres
- Husholdningenes formue reduseres, noe som virker dempende på konsumet og trekker i retning av høyere sparerate

Kostnadene ved boligbygging endres svært lite, og dermed går lønnsomheten av å bygge nytt ned når prisen i annenhåndsmarkedet (boligprisen) reduseres. I 2016 er boliginvesteringene nær 5 prosent lavere enn i referansebanen. Bruttoproduktet i bygg og anleggsnæringen er da redusert med 1,6 prosent, mens næringens sysselsetting er redusert med 3 100 personer.

Konsumet i husholdningene reduseres gradvis i forhold til referansebanen, og i 2016 er nivået 1 prosent lavere. Redusert konsum for gitt inntekt betyr økt sparing, som i neste runde bidrar til å øke husholdningenes finansinntekter. Sammenlignet med situasjonen i referansebanen er det noen som ikke får realisert sine låneopptak og boliginvesteringer. Dermed øker den finansielle formuen i forhold til i referansebanen. Denne effekten er sterkere enn den indirekte virkningen som kommer av det reduserte aktivitetsnivået. Årsaken til reduksjonen i konsumet ligger altså ikke i reduserte inntekter, men det er en følge av at husholdningenes samlede formue – hvor boligverdien veier tungt – på grunn av lavere boligprisvekst er redusert i forhold til i referansebanen.

Målt i volum betyr nedgangen i husholdningenes forbruk mest for reduksjonen i innenlandsk etterspørsel. Reduksjonen i boliginvesteringene – som øker over tid – bidrar i 2016 med om lag halvparten så mye til reduksjonen i innenlandsk etterspørsel som reduksjonen i husholdningenes konsum. Aktiviteten i økonomien endres lite i det første året, men deretter reduseres veksten i BNP Fastlands-Norge med 0,2 prosentpoeng i hvert av de påfølgende årene. Sysselsettingen reduseres litt, og arbeidsledighetsraten er i 2015 og 2016 økt med 0,1 prosentpoeng. Arbeidsstyrken er også redusert, gjennom en liten nedgang i yrkesfrekvensene og ved en liten reduksjon i arbeidsinnvandringen. Befolkningens størrelse er i 2016 således redusert med 600 personer.

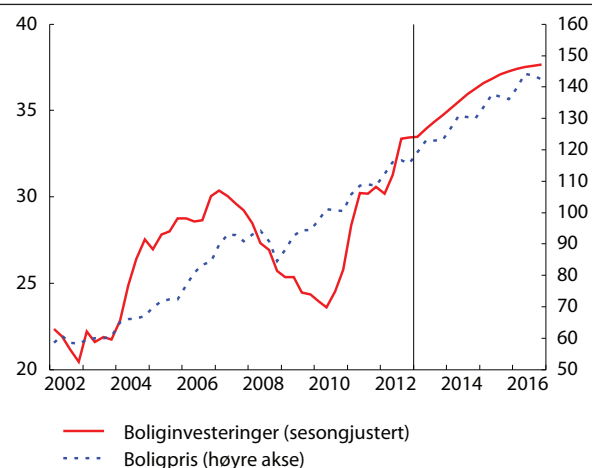
Det må understrekes at vi i disse beregningene ikke har gjort noen forutsetninger om endringer i utlånene til andre institusjonelle sektorer. Det er heller ikke gjort noen forutsetninger om endringer i bankrenter i forhold til referansebanen. Vi har også holdt pengemarkedsrenta og valutakursen upåvirket, og det er heller ingen respons fra finanspolitikken. Beregninger hvor vi lar modellen bestemme rente og valutakurs vil redusere de fleste virkningene på størrelsene som er gitt i tabellen. Lavere press i økonomien ville innebære litt lavere rente og dermed stimulert gjeldsvekst, boligpris og økonomien som helhet.

Makroøkonomiske virkninger av en mer restriktiv utlånspolitikk fra bankene¹. Avvik i prosent fra referansebanen dersom ikke annet framgår

	2013	2014	2015	2016
Konsum, husholdninger	-0,1	-0,4	-0,7	-1,0
Bruttoinvesteringer Fastlands-Norge	0,0	-0,3	-0,9	-1,7
Bolig	-0,1	-0,8	-2,5	-4,8
BNP Fastlands-Norge	0,0	-0,2	-0,4	-0,6
Sysselsatte, 1000 personer	-0,2	-1,3	-3,2	-5,8
Folketall, 1000 personer	0,0	-0,1	-0,3	-0,6
AKU ledighetsrate, prosentpoeng	0,0	0,0	0,1	0,1
Lønn	0,0	0,0	-0,1	-0,1
Konsumprisindeksen	0,0	0,0	0,1	0,1
Boligpris	-0,8	-2,7	-5,0	-7,2
Sparerate, prosentpoeng	0,1	0,4	0,7	0,9
Husholdningens gjeldsvekst gjennom året, prosentpoeng	-2,1	-2,3	-2,6	-2,9

¹ Se Anundsen, A. K. og E. S. Jansen (2011): "Self-reinforcing effects between housing prices and credit: Evidence from Norway" Discussion Paper 651, Statistisk sentralbyrå (revidert versjon i februar 2013).

¹ Initial reduksjon på 0,5 prosentpoeng utlånsvekst i hvert kvartal. Uendret rente og valutakurs.

Figur 2.6. **Boligmarkedet. Venstre akse mrd. 2010-kr., kvartal, høyre akse indeks, 2010=100**

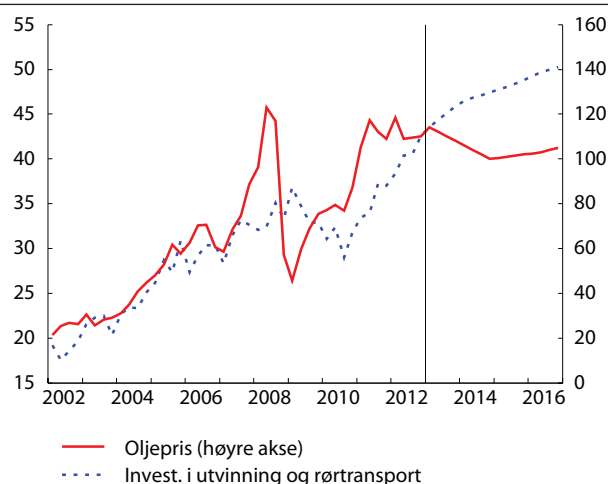
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Byggearealstatistikken, som er hovedindikator for beregningen av boliginvesteringene i KNR, viser en jevn økning i igangsatt bruksareal til bolig i 2012. Det ble igangsatt 30 142 nye boliger ifjor, noe som er en økning på drøyt 2 400 boliger sammenlignet med året før. Dette er imidlertid fortsatt lavere enn i toppårene 2006-2007 da det ble bygget rundt 32 500 boliger årlig.

Forholdet mellom boligpris og byggekostnader er viktig for utviklingen i boliginvesteringene. Siden 2000 har prisøkningen på boliger vært på 120 prosent, mens byggekostnadsindeksen har økt med om lag det halve. Til sammenligning har konsumprisindeksen bare hatt en vekst på 25 prosent i samme periode. Byggekostnadsindeksen måler prisutviklingen på innsatsfaktorene (arbeidskraft og materialer) i selve byggingen, og fanger derfor ikke opp verken utviklingen i tomteprisene eller boligprodusentenes fortjenestemargin.

Framover venter vi at utviklingen i realboligprisen fortsatt vil bidra til å stimulere boliginvesteringene, men også at veksten vil reduseres noe. Vi ser for oss at boliginvesteringene øker med 6,5 prosent i år, og at investeringsveksten avtar gradvis mot 2016 som følge av lavere vekst i realinntekt og høyere boliglansrenter.

Etter en utfaling i boligprisene i 2008/2009 har boligprisene steget markert de siste tre årene. Ifølge SSBs boligprisindeks økte boligprisene i 2012 med 6,7 prosent. Både i 2010 og 2011 var veksten rundt 8 prosent. I vår modell drives realboligprisene av husholdningenes realinntekter, rentenivået og størrelsen på boligkapitalen. I tillegg kan kredittvekst og boligpriser påvirke hverandre gjensidig. Fra 2014 til 2016 ser vi for oss et høyere rentenivå og en mer moderat inntektsvekst for husholdningene. Sammen med økt boligbygging bidrar dette til at boligprisveksten bremser gradvis. For inneværende og neste år forventer vi en økning i boligprisene på om lag 6 prosent og deretter ser vi for oss en boligprisvekst på rundt 5 prosent årlig i resten av prognoseperioden.

Figur 2.7. **Petroleumsinvesteringer og oljepris i USD. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Med disse anslagene vil veksten i realboligprisene bli om lag 2 prosent i 2016.

I boks 2.3 har vi beregnet virkningene av en tilstrømming av kreditten til husholdningene. Da vil både boligprisveksten og boliginvesteringene reduseres sammenlignet med den referansebanen vi har beskrevet i de foregående avsnittene.

2.5. Petroleumsvirksomheten

Etterspørselen fra petroleumsnæringen fortsatte å vokse i slutten av 2012. Det har nå vært to år med investeringsvekst på over 14 prosent. Investeringsnivået fortsatte å øke i 4. kvartal og var nær 3 prosent høyere enn kvartalet før. Produksjonsutviklingen svinger mye fra kvartal til kvartal, og økte noe i 4. kvartal. Utviklingen i 2012 er bedre enn på lenge med nullvekst i bruttoproduktet og en økning i samlet volum av utvunnet olje og gass. Med fallende produksjon siden 2004, ble 2012 første år med utfaling. Sysselsettingen fortsatte å øke gjennom hele 2012.

De siste årene har vi sett at leting og produksjonsboring har holdt seg noenlunde stabil mens investeringer i plattformer har økt kraftig. Foreløpige tall viser et brudd med denne utviklingen. I 4. kvartal falt investeringene i plattformer med hele 11 prosent, mens boring og rørledninger økte med 27 prosent. Til tross for utviklingen i 4. kvartal har investeringer i plattformer økt betydelig fra 2010 til 2012 med 68 prosent. Investeringsveksten i boring og rørledninger var derimot på kun 9 prosent.

Etterspørselen fra utvinningsnæringen kommer både i form av investeringer og kjøp av varer og tjenester til den løpende driften. Med bakgrunn i relativt høye olje- og gasspriser er produksjonen økt gjennom økt bruk av innsatsfaktorer. En betydelig del av denne etterspørselen rettes mot næringen tjenester tilknyttet utvinning av råolje og gass, som i nasjonalregnskapet defineres utenfor Fastlands-Norge. Bruttoproduktet i denne

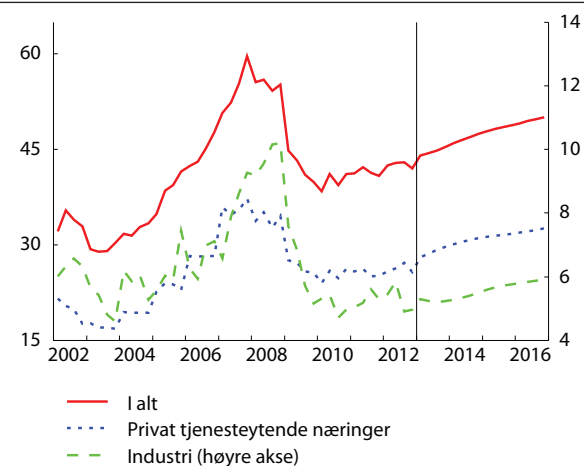
Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2012-2016. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2012*	Prognoser							
		2013			2014		2015		2016
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	SSB	NB	SSB
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	2,9	3,3	4 1/4	4,0	4,2	3 3/4	3,7	3 1/4	3,3
Konsum i offentlig forvaltning	2,1	2,2	2 1/4	2,1	2,4	..	2,4	..	2,5
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,1	6,3	..	5,8	5,3	..	3,8	..	3,1
Utvinning og rørtransport ¹	14,4	10,4	9	7,0	5,1	4	2,5	3	3,5
Fastlands-Norge	3,9	5,2	6 3/4	5,5	5,1	..	4,1	..	3,1
Næringer	2,7	4,6	..	5,1	5,0	..	3,5	..	2,5
Bolig	7,4	6,5	..	8,0	4,7	..	3,5	..	1,6
Offentlig forvaltning	1,4	4,4	..	2,8	6,0	..	6,2	..	6,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,9	3,3	4 1/4	3,8	3,8	4	3,4	3 3/4	3,0
Lagerendring ³	-0,1	0,1	..	..	-0,2	..	0,0	..	0,0
Eksport	2,2	1,4	..	1,4	1,1	..	1,2	..	2,2
Råolje og naturgass	0,9	2,7	..	-0,1	0,9	..	-0,1	..	0,6
Tradisjonelle varer ⁴	2,6	-0,2	1	2,2	1,8	..	2,6	..	3,8
Import	3,3	5,0	5 1/4	5,4	3,8	..	4,4	..	3,9
Tradisjonelle varer	2,1	4,0	..	5,6	5,3	..	4,9	..	4,4
Bruttonasjonalprodukt	3,2	2,4	2 1/2	2,5	2,6	2 1/4	2,2	2 1/4	2,4
Fastlands-Norge	3,5	2,6	3	2,9	3,1	2 3/4	2,8	2 3/4	2,8
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	2,2	1,5	1 3/4	1,3	1,4	1 1/4	1,4	1 1/4	1,4
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,2	3,4	3	3,2	3,4	3	3,4	3	3,3
Priser og lønninger									
Årslønn	4,0	3,8	4 1/4	4,0	3,9	4 1/2	4,1	4 1/2	4,5
Konsumprisindeksen (KPI)	0,8	1,5	2	1,9	1,4	2	1,8	2 1/4	2,4
KPI-JAE ⁵	1,2	1,2	1 1/2	1,7	1,6	2	1,9	2 1/4	2,4
Eksportpris tradisjonelle varer	-4,4	0,8	..	0,6	1,3	..	2,8	..	3,7
Importpris tradisjonelle varer	0,5	-0,7	..	1,2	0,1	..	1,4	..	2,6
Boligpris	6,7	6,0	..	..	6,1	..	5,1	..	4,7
Utenriksøkonomi									
Driftsbalansen, mrd. kroner	414,0	335,4	..	340,8	292,7	..	253,8	..	246,6
Driftsbalansen i prosent av BNP	14,2	11,1	..	11,4	9,4	..	7,9	..	7,3
MEMO:									
Husholdningenes sparerate (nivå)	8,7	9,4	..	8,5	9,3	..	8,4	..	7,7
Pengemarkedsrente (nivå)	2,2	1,9	2	2,0	2,5	2,7	3,5	3,3	4,0
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig (nivå) ⁶	3,8	3,7	..	..	4,1	..	4,9	..	5,5
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	649	610	..	625,0	560	..	553	..	575
Eksportmarkedsindikator	1,4	1,1	..	..	3,3	..	4,6	..	6,1
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	-1,2	-3,2	-1,4	0,5	-1,1	-0,6	0,5	0,3	1,7

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer, reisetransport og annen tjenestetransport fra Fastlands-Norge.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Gjennomsnitt for året.⁷ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁸ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr.1 (2012-2013), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 3/2012 (NB).

Figur 2.8. **Investeringer i Fastlands-næringer. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

næringen har økt de siste årene og etterspørselen i form av produktinnsats fra denne næringen har også vist klar vekst siden 2009.

I årene framover skal flere nye prosjekter igangsettes. Disse feltene bidrar til fortsatt vekst i investeringene og til at utvinningen av olje og gass holder seg oppe. Dette gir en fortsatt stor etterspørsel rettet mot fastlandet. Vedlikeholdsarbeidet er også betydelig på norsk sokkel. Flere gamle felt rustes opp for å forlenge produksjonshorisonten på det opprinnelig feltet, men også for å produsere fra tilliggende nye felt som kan knyttes opp mot eksisterende infrastruktur. Denne tilknytningen bidrar til å redusere kostnadene ved de mindre feltene, noe som sammen med ny teknologi og høye priser gjør det lønnsomt å utvinne olje og gass fra felt som tidligere ble oppfattet som ulønnsomme.

Antall borerigger har både begrenset boringen på norsk sokkel og presset opp riggleieprisene. Vi ser nå en økning i tilgjengelige rigger, noe som i seg selv kan føre til en økning i boringen. Barentshavet sørøst og Jan Mayen vurderes åpnet og vil i så fall bidra til ytterligere økt boreaktivitet mot slutten av prognoseperioden.

Produksjonen av olje og gass, målt i tonn oljeekvivalenter, steg noe i 2012. En svak økning i næringens kjøp av produktinnsats bidro til uendret nivå på bruttoproduktet i næringen. Det var i 2012 en klar nedgang i oljeutvinningen, en trend som har vart siden 2001, mens gassutvinningen økte betydelig. Oppgangen i gassutvinningen var spesielt stor fordi flere felt var nede på grunn av vedlikehold i en lengre periode i 2011. Gjenåpning av disse bidro alene til en stor del av økningen. Sett i forhold til gassutvinningen i 2010 var det likevel en klar vekst i 2012. Målt i energiinnhold er gassproduksjonen nå større enn oljeproduksjonen, men fordi prisene er klart høyere for råolje er foreløpig bidraget til BNP og statens petroleumsinntekter større fra olje enn fra gass. Eksportprisene på både olje og gass holdt seg høye i 2012, selv om de falt noe gjennom året. Vi venter en videre nedgang gjennom 2013 og 2014,

før prisene tar seg svakt opp. Dette bidrar til å redusere statens inntekter, men prisnivået anslås å ligge så høyt at lønnsomhetsvurderinger i liten grad vil redusere aktiviteten i næringen.

2.6. Næringsinvesteringene

Investeringene i fastlandsnæringene økte med beskjedne 2,7 prosent i 2012. Private fastlandsnæringer har begrenset sine investeringer i etterkant av finanskrisen. To år med svak vekst er ikke tilstrekkelig til å passere investeringsnivået i 2008.

Ifølge KNR falt investeringene med 2,2 prosent i 4. kvartal 2012. Nedgangen i investeringene omfattet store deler av norsk næringsliv. De største investeringene kommer fra utleie av næringsbygg som utgjør rundt 20 prosent av samlede næringsinvesteringer. Her var nedgangen på 7 prosent i 4. kvartal. I utleie av næringsbygg var det en solid kapitaloppbygging i 2006 og 2007, og denne oppbyggingen har redusert behovet for ytterligere investeringer. Etter en klar oppgang i første halvår gikk investeringene i varehandelen ned i andre halvår i 2012, men veksten fra 2011 til 2012 endte likevel på 10 prosent.

Industriinvesteringene falt også i 4. kvartal 2012. Nedgangen på 1,5 prosent var betydelig mindre enn det kraftige fallet i 3. kvartal. I etterkant av finanskrisen har investeringene i industrien vært beskjedne. Det var tegn til oppgang ved inngangen til fjoråret, men industriinvesteringene falt så sterkt gjennom andre halvår at de i 2012 var 0,6 prosent lavere enn i 2011. Store omstruktureringer i næringsmiddelindustrien har bidratt til høye investeringer i flere år, men ferdigstilling av flere anlegg har bidratt til å trekke investeringene ned gjennom det siste året. I øvrig industri er bildet blandet. Innen næringene oljeraffinering og kjemisk industri var det god vekst gjennom 2012 og begge økte sterkt i 4. kvartal.

Investeringene i kraftforsyning har tatt seg klart opp de seneste årene, og økte også mot slutten av 2012. Det er et behov for oppgradering av produksjonsanlegg, men også utvidelser og forbedringer av distribusjonsnettene. Kraftinvesteringene er om lag på nivå med investeringene i industrien samlet. Innføringen av såkalt grønne sertifikater har bedret lønnsomheten til prosjekter på planstadiet. Investeringer av nye vindmølleparker og småkraftverk ventes derfor å øke. Samlet innebærer dette en videre investeringsøkning innen kraftforsyning.

Aktiviteten i bygge- og anleggsvirksomheten har vært høy de siste to årene. Dette er trolig medvirkende til at også næringenes egne investeringer har vært store og vist klar vekst gjennom 2012, men med nær nullvekst i 4. kvartal.

Transportnæringen har store investeringer med utvidelser blant annet på Oslo lufthavn Gardermoen, men også ved flere regionlufthavner. I tillegg har

investeringene i fly og helikoptre vært høye. I 4. kvartal falt investeringene med 12 prosent. Høye investeringer tidligere på året bidro til at årsveksten likevel ble 5,6 prosent.

Det siste året har det blitt tydeligere at markedsveksten ute vil holde seg lav i lengre tid. I tillegg har uroen i finansmarkedene bidratt til å holde utlånsrenter til bedriftene høye. Usikkerhet både rundt framtidig markedsstørrelse og høye lånekostnader gjør nye prosjekter mindre lønnsomme. I tillegg har blitt vanskeligere å skaffe finansiering. Alt dette medfører at investeringene ikke tar seg opp i samme grad som vi har sett i tidligere konjunkturoppganger. Enkelt næringer går godt og vil derfor øke investeringene framover. Først og fremst gjelder dette i tjenestenæringene og innen kraftforsyning. I takt med bedre konjunkturer i internasjonal økonomi vil investeringene i industrien også ta seg opp etter hvert, men likevel være langt unna investerings- toppen på midten av 2000-tallet.

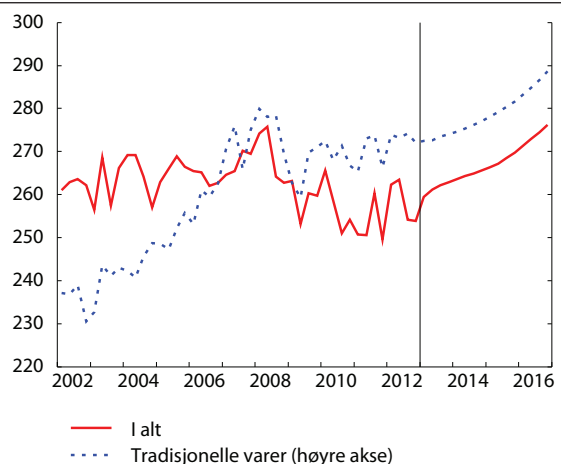
2.7. Utenriksøkonomi

Norges handel med utlandet har siden årtusenskiftet vært preget av høy prisvekst for mange og viktige norske eksportprodukter, spesielt olje og gass, men også for flere tradisjonelle varegrupper. Importprisveksten har derimot for det meste vært lav og til dels negativ, særlig for konsumvarer fra lavkostland i Asia. Samtidig har den kostnadmessige konkurranseevnen til mange norske eksportbedrifter blitt svekket, noe som har bidratt til at volumet av tradisjonell norsk eksport har vokst mindre enn den internasjonale markedsveksten. Eksporten har også vokst mindre enn importen, men bytteforholdsgevinster har sørget for at eksporten har økt mer enn importen i verdi. Dermed har Norges handel med utlandet gått med store og økende overskudd nesten hvert år siden årtusenskiftet. Årene 2002, 2007 og 2009 er unntak som i hovedsak kan knyttes til utviklingen i oljeprisen.

Etter finanskrisen i 2008 falt både eksporten og importen. Importen vendte raskt tilbake til veksttakten for årene før krisen, og gjenvant nivået allerede i 2010. Det skyldes at veksten i norsk fastlandsøkonomi tok seg opp igjen. Eksporten ligger derimot fortsatt under nivået fra før finanskrisen. Moderat vekst i etterspørselen etter norsk eksport de siste årene gjenspeiler svake internasjonale konjunkturer. Samtidig har prisene på tradisjonelle norske eksportvarer, og ikke minst på olje og gass, holdt seg godt oppe. En stadig sterkere krone har bidratt til nær nullvekst i importprisene i 2012.

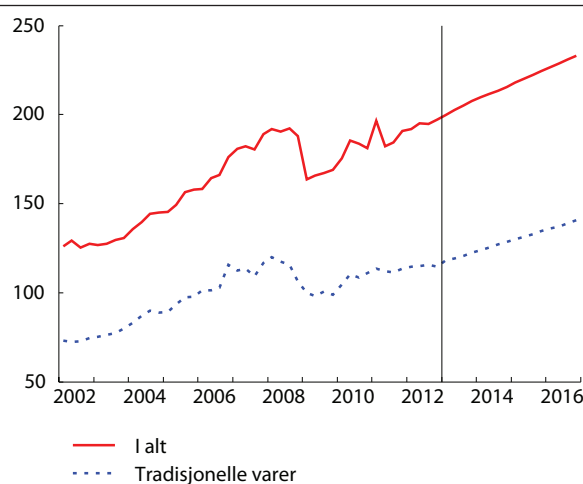
Veksten i tradisjonell eksport har vært moderat de siste tre årene. På årsbasis vokste tradisjonell eksport med 2,6 prosent i 2012, mot nullvekst året før. Volumet av tradisjonell eksport vil neppe endre seg noe særlig fra 2012 til 2013. Vi regner med at den økonomiske veksten hos Norges handelspartnere vil ta seg noe opp i 2014 og en forventet konjunkturoppgang hos våre handelspartnere i 2015 og 2016 vil bidra til økt norsk eksport, både av tradisjonelle varer og tjenester. Vi

Figur 2.9. Eksport. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.10. Import. Sesongjustert, mrd. 2010-kr., kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

regner imidlertid med at eksportveksten fra Norge blir litt lavere enn markedsveksten slik at tapet av markedsandeler fortsetter også fram til 2016.

Eksporten av både olje og gass falt gjennom andre halvår 2012, men en sterk økning i gaseksporten gjennom første halvår i fjor mer enn kompenserte for den reduserte oljeeksporten. Samlet eksport av olje og gass økte med om lag 1 prosent, og bidro til at 2012 ble det første året med økt vareeksport siden 2008. En nedadgående trend i samlet petroleumsutvinning har ellers sørget for avtakende oljeeksport i mange år. Vi regner nå med at eksporten av olje fortsatt vil falle litt, mens gaseksporten øker slik at disse to til sammen holder seg om lag uendret framover.

Etter en sterk gjeninnhenting i 2010 har veksten i eksporten av tjenester avtatt. Veksten har likevel vært høyere enn for tradisjonell vareeksport. Sterk vekst i eksporten av utenriks sjøfartstjenester i 2012 bidro mye til at årsveksten i samlet tjenesteeksport ble vel 3 prosent. Også eksporten av tjenester i tilknytning

Boks 2.4. **Direkte og indirekte importandeler**

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer – det vil si konsum, investeringer og eksport – og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. En del av sluttleveringene dekkes direkte gjennom import, mens resten leveres fra norske produsenter. I norsk produksjon benyttes også importert produktinnsats. Andelen som importert produktinnsats utgjør av en sluttlevering, defineres som den indirekte importandelen. Her inkluderes også importert produktinnsats hos alle underleverandører knyttet til den aktuelle leveransen. Den totale andelen av import i en sluttlevering er dermed høyere enn den direkte andelen. Fordi importandelene er forskjellige, vil en bestemt endring i en av sluttleveringskomponentene medføre ulike impulser mot norsk produksjon.

Importandelene beregnes ved å studere virkningen på importen av den enkelte sluttleveringskomponenten i en statisk kryssløpsmodell. Dette innebærer at man ikke tar med virkninger av endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntekstsoptjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og mulige effekter på renter og valutakurs. Importandelene gjengitt i tabellen er beregnet for 2010, som er det siste året med endelige nasjonalregnskapstall.

Importandeler

Av hovedgruppene av sluttleveringskategorier er det eksport som har den laveste direkte importandelen. Når man også tar med den indirekte importen kommer importandelen for eksport imidlertid nær gjennomsnittet for sluttleveringer. Investeringer har de klart høyeste importandelene, både direkte og totalt.

Det er store forskjeller mellom undergruppene av sluttleveringer. De direkte importandelene for investeringer i form av bygninger og anlegg er beskjedne. De indirekte importandelene er imidlertid relativt høye. For investeringer i øvrige arter – skip, maskiner, boring, oljeplattformer og transportmidler – utgjør den direkte importen om lag en tredjedel, mens den totale importen utgjør over halvparten av disse investeringene. Oppdelt på næringer har investeringer i utenriks sjøfart den høyeste totale importandelen med 69 prosent. I oljevirksomheten ligger importandelen nær gjennomsnittet for investeringene samlet sett, mens investeringene i boliger og andre tjenesteytende næringer ligger lavere.

Drøyt halvparten av sluttleveringene knyttes til konsum. Offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, har klart lavere total importandel enn husholdningene. I husholdningenes konsum er det store variasjoner i importandelene mellom ulike konsumkategorier. Nordmenns konsum i utlandet er naturligvis i sin helhet å regne som direkte import. Kjøp av egne transportmidler og diverse varer skiller seg ut med høye direkte importandeler. Ettersom det produseres svært få biler i Norge kan den totale importandelen for egne transportmidler på 33 prosent oppfattes som overraskende lav. Forklaringen ligger i avansen i forhandlerledet og avgiftsnivået på disse varene. Om lag to tredjedeler

av utgiftene ved bilkjøp er knyttet til avanse og avgifter. Importandelen er høyest for gruppen diverse varer. I denne gruppen finner vi blant annet klær og skotøy, forbruker-elektronikk og møbler. Energivarer produseres i hovedsak i Norge, men til tross for høy oljeproduksjon importeres det betydelig med bensin og diesel. I perioder med lav kraftproduksjon importeres det kraft fra våre naboland. I sum bidrar dette til at 15 prosent av energivarene er importert.

For eksport er det store variasjoner i importandelene. Eksporten av utenriks frakttjenester og tradisjonelle varer har et høyt importinnhold, noe som henger sammen at mye av produktinnsatsen kjøpes utenfor Norge. Eksport av olje og gass skiller seg ut med liten grad av import. Dette kan i stor grad føres tilbake til at en stor del av produksjonsverdien består av petroleumsrente.

Importandeler. 2010

	Andel ¹	Direkte	Indirekte	Totalt
Samlede sluttleveringer ²	0,987	9,6	13,5	23,1
Konsum	0,519	11,4	9,5	20,8
Konsum i husholdn. og ideelle org. ³	0,342	17,2	9,5	26,7
Nærings- og nytelsesmidler	0,056	12,0	13,4	25,4
Energivarer mm.	0,026	9,8	5,2	15,0
Egne transportmidler	0,013	29,4	3,9	33,3
Div. varer	0,070	33,8	9,1	42,9
Bolig	0,055	0,1	5,9	6,0
Andre tjenester	0,111	1,9	15,0	16,9
Nordmenns konsum i utlandet	0,020	100,0	0,0	100,0
Offentlig konsum	0,177	0,1	9,4	9,5
Nyinvesteringer	0,153	20,1	15,7	35,8
Etter art:				
Bygninger og anlegg	0,065	1,1	20,5	21,6
Skip	0,007	55,6	14,4	70,0
Øvrige arter	0,074	33,3	11,7	45,0
Etter næring:				
Fastlands-Norge	0,107	15,7	17,0	32,7
Industri	0,006	29,8	3,5	33,3
Andre vareproduserende næringer	0,011	26,9	10,5	37,4
Off. forvaltning	0,026	10,1	19,4	29,5
Boliger	0,031	1,1	20,5	21,6
Andre tjenesteytende næringer	0,033	27,1	11,6	38,7
Utvinning og rørtransport	0,040	22,2	12,5	34,7
Utenriks sjøfart	0,005	55,0	14,4	69,4
Eksport	0,315	1,7	19,1	20,8
Trad. varer	0,104	3,1	29,2	32,3
Olje og gass	0,152	0,0	8,5	8,5
Andre varer	0,002	0,0	28,7	28,7
Utenriks sjøfart mm.	0,026	0,0	35,2	35,2
Andre tjenester	0,032	6,9	13,2	20,1

¹ Kolonne 1 summeres ikke til 1 fordi lagerendringer er utelatt.

² Andel av sluttleveransenes verdi.

³ Husholdningenes konsum er regnet inklusiv korreksjonspostene nordmenns konsum i utlandet. Salg av brukt realkapital er tatt bort fra eksporten.

til olje- og gassutvikling, samt tekniske, juridiske og forretningsmessige tjenester synes å være konkurransedyktig og mindre følsom for svake internasjonale konjunkturer.

Norsk økonomi og etterspørsel har de senere årene utviklet seg betydelig bedre enn hos våre viktigste handelspartnere, og den norske importveksten har holdt seg bedre oppe enn eksportveksten. Etter en kraftig gjeninnhenting gjennom 2009 og 2010 avtok importveksten til under 4 prosent både i 2011 og 2012. Tradisjonell vareimport vokste særlig svakt i 2012. Importveksten ventes å øke noe i takt med veksten i innenlandsk etterspørsel framover. Svake internasjonale konjunkturer og en stadig sterkere krone, som også bidrar til den økende importen fra lavprisland, har dempet utviklingen i importprisene de senere årene. Vi venter at den svake utviklingen fortsetter i et par år til før en internasjonal konjunkturoppgang stimulerer prisveksten.

Handelsoverskuddet har økt kraftig etter fallet i 2009, i takt med oljeprisen, og var i 2012 på hele 385 milliarder kroner. Rente- og stønadsbalansen overfor utlandet begynte å vise overskudd fra og med 2010, godt hjulpet av utbytte fra et stadig økende oljefond. I 2012 ble overskuddet på rente- og stønadsbalansen 29 milliarder kroner. Dermed var overskuddet på driftsbalansen vel 414 milliarder kroner, noe som utgjør vel 14 prosent av samlet BNP i 2012. Redusert nettoeksport og oljeprisedgang ventes å redusere handelsoverskuddet de nærmeste årene. Vi regner derfor med at overskuddet på driftsbalansen som andel av BNP vil kunne falle til 7 prosent i 2016.

2.8. Produksjonsutviklingen

Aktivitetsveksten i norsk økonomi falt merkbart mot slutten av fjoråret etter knappe to år med konjunkturoppgang. BNP Fastlands-Norge økte i 4. kvartal 2012 med bare 1,3 prosent regnet som årlig rate, mot 3,4 prosent kvartalet før. Den høye veksten gjennom 2011 og i de tre første kvartalene av 2012 bidro til at veksten i BNP Fastlands-Norge på årsbasis likevel kom opp i 3,5 prosent i 2012, som er den høyeste veksten siden før finanskrisen.

Gjennom 2012 var det klare forskjeller i aktivitetsutviklingen mellom næringene. I 4. kvartal var det nedgang i industri og i annen vareproduksjon, men kraftig vekst i markedsrettet tjenesteproduksjon. Aktivitetsveksten i offentlig forvaltning var på samme nivå som for fastlandsøkonomien samlet.

Veksten i bruttoproduktet i offentlig forvaltning på 1,8 prosent var den laveste blant hovedgruppene av næringer i 2012. I industrien økte bruttoproduktet med 2,5 prosent. Bruttoproduktet i markedsrettet tjenesteyting inkludert bolig står for mer enn halvparten av produksjonen i fastlandsøkonomien, og steg med 3,3 prosent. Annen vareproduksjon økte med hele 9,3 prosent.

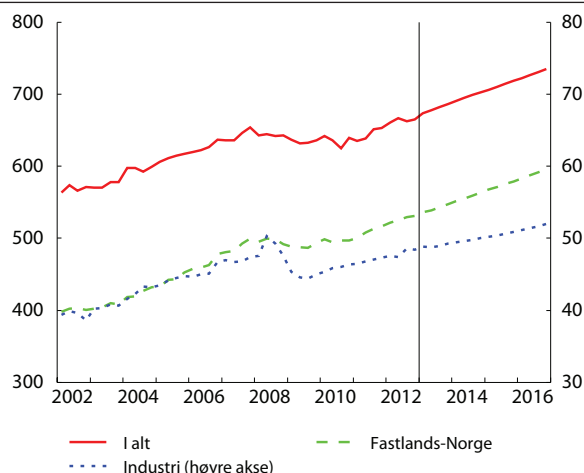
Bak den kraftige økningen i annen vareproduksjon ligger sterk vekst i tre næringer, fiskeoppdrett, bygg og anlegg og kraftforsyning. Den sterke veksten i kraftforsyning kan tilskrives tilfældigheter knyttet til nedbør og bidro med hele 0,3 prosentpoeng til BNP-veksten i Fastlands-Norge. Sterk vekst innen fiskeoppdrett er derimot i stor grad en fortsettelse av en trend som har vart lenge. Bygg og anlegg, som utgjør mer enn halvparten av annen vareproduksjon, er i motsetning til de to andre en næring hvor aktivitetsnivået er meget konjunkturfølsomt. Bruttoproduktet økte med 7,4 prosent i 2012, hovedsakelig drevet av en klar økning i boligbyggingen, men også i andre deler av økonomien har investeringene i bygg og anlegg økt. Svært mye av veksten i bygg og anlegg kom imidlertid mot slutten av 2011 og i første halvdel av 2012, mens det var små endringer i aktivitetsnivået gjennom andre halvår i fjor.

Bruttoproduktet i industrien har gjennom de to siste årene økt ganske beskjedent, med unntak av 3. kvartal i fjor da veksten var meget sterk. Dette ble i noen grad reversert i 4. kvartal. Det er imidlertid svært ulik utvikling mellom forskjellige deler av industrien. Gjennom 2012 var det en klar aktivitetsvekst i næringsmiddelindustrien, og i næringer som leverer mye direkte og indirekte til petroleumsnæringen som verft, verksteder og produsenter av metallvarer. I andre tradisjonelle utekonkurrerende industrinæringer, som kraftkrevende industri, har aktiviteten stort sett falt gjennom 2012 og fallet har tildels vært kraftig.

Også innen fastlandsbasert markedsrettet tjenesteyting er det store forskjeller i aktivitetsutvikling mellom næringene gjennom 2012. Veksten var svak innen transport og distribusjon. Varehandelen var i en mellomstilling, med en vekst på årsbasis i 2012 på 2,6 prosent, men med et lite fall i 4. kvartal. Innen overnatting og servering var det en sterk vekst gjennom andre halvår, etter en flat utvikling i første halvår. I faglig og forretningsmessig tjenesteyting økte bruttoproduktet med nær 7 prosent på årsbasis i 2012, etter markert vekst gjennom hele året. Også i finansiering og forsikring var det en klar vekst gjennom 2012.

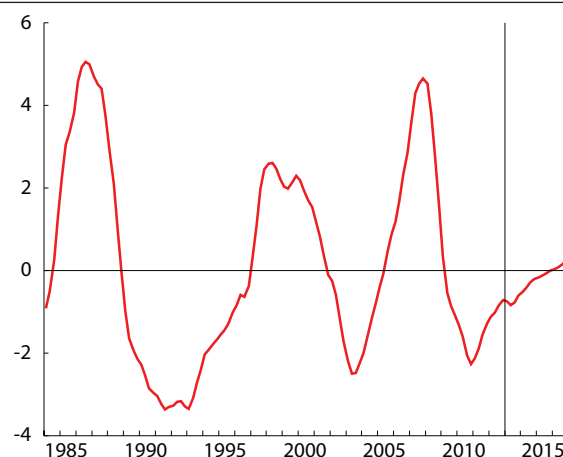
Etter syv år med fall var bruttoproduktet i utvinningsnæringen i 2012 på samme nivå som i 2011. I tjenester tilknyttet utvinning, som nasjonalregnskapet også plasserer utenfor Fastlands-Norge, var det i likhet med året før en markert økning. Det var en spesielt kraftig vekst i andre halvår i fjor, og på årsbasis ble veksten i 2012 over 11 prosent. Bruttoproduktet i næringen tilsvarer 3 prosent av BNP Fastlands-Norge. Bruttoproduktet i utenriks sjøfart er vesentlig mindre, men økte i fjor med vel 9 prosent. Ettersom bruttoproduktet i utvinningsnæringen tilsvarer om lag en tredjedel av BNP Fastlands-Norge, bidrar stillstanden der til at BNP samlet steg med 3,2 prosent i 2012, som er 0,3 prosentpoeng mindre enn for BNP Fastlands-Norge.

Figur 2.11. Bruttonasjonalprodukt. Sesongjustert, mrd. 2010-kr, kvartal

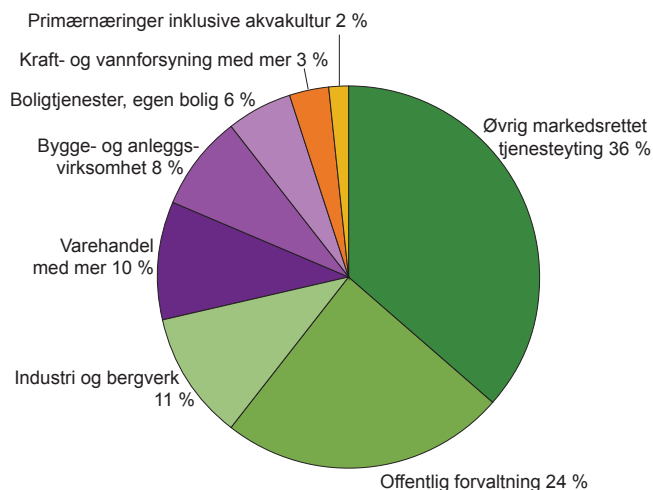
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.12. BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.13. BNP Fastlands-Norge fordelt på næringer, 2012. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi regner med at veksten i BNP Fastlands-Norge uten-om kraftforsyning vil ligge noe over trendveksten gjennom 2013. Veksten i konsum og investeringer i fastlandsnæringer antas å ta seg litt opp, mens den høye veksten i etterspørselen fra oljevirksomheten trolig vil reduseres litt i år. Svakere internasjonale konjunkturer sammen med svekket kostnadsmessig konkurranseevne vil virke dempende på aktiviteten i eksportorientert virksomhet. Næringer som primært leverer til hjemmemarkedet kan da ligge an til en liknende aktivitetsvekst i 2013 som gjennom 2012. Veksten i eksportorienterte næringer kan derimot tenkes å gå ytterligere ned. I 2014 regner vi med at konsumet vil ta seg ytterligere noe opp samtidig som at den internasjonale veksten også øker noe. Konjunkturoppgangen forventes da å ta seg litt opp etter en svak underliggende oppgang gjennom 2013.

Moderat vekst i etterspørselen fra petroleumsnæringen etter 2014, og avdempet innenlandsk etterspørsel, blant annet som følge av økte renter, bidrar ifølge

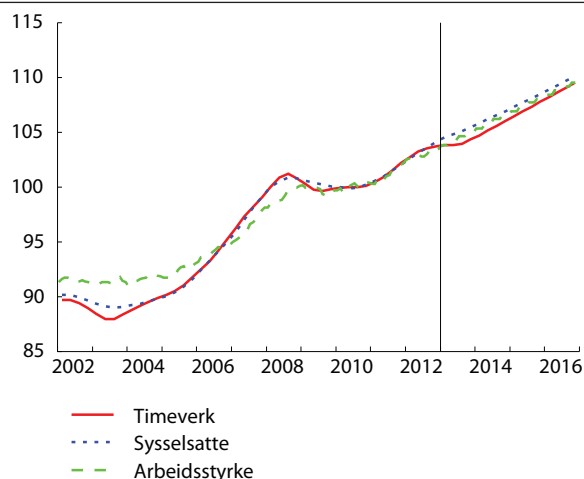
beregningene til at også fortsettelsen av konjunkturoppgangen blir beskjedent. Impulsene fra den økte internasjonale veksten dempes også som følge av det høye norske kostnadsnivået. Veksten i BNP Fastlands-Norge ligger derfor an til å flate ut omtrent på trendvekst i 2015 og 2016 på et om lag konjunkturnøytralt nivå.

2.9. Arbeidsmarkedet

Sysselsettingen har økt siden andre halvår 2010. Samlet var sysselsettingsveksten 2,2 prosent i 2012. Veksten var noe svakere i andre halvår og ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) falt sysselsettingen fra perioden august til oktober i 2012 med 11 000 personer til perioden fra november 2012 til januar 2013. Sammenlignet med sysselsettingsveksten i oppgangskonjunktoren forut for finanskrisen var veksten i 2012 beskjedent, og den sterke befolkningsveksten innebærer at veksten i sysselsettingen som andel av befolkningen mellom 15 og 74 år er om lag uendret.

I forrige oppgangskonjunktur var sysselsettingsveksten bredt basert. I den inneværende oppgangskonjunkturen, som til sammenligning er svært moderat, har derimot sysselsettingsutviklingen variert mellom næringene. Bygge- og anleggsvirksomheten, annen tjenesteyting, samt utvinning og tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass har hatt sterk sysselsettingsvekst de siste to årene. Etter et fall i industrisysselsettingen i 2011 økte sysselsettingen i 2012, om enn svakt. Næringsmiddelindustri, verftsindustri og annen transportmiddelindustri, produksjon av metaller og metallvarer, samt reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, bidro alle til sysselsettingsveksten. Det var imidlertid bare sistnevnte næring som også hadde sysselsettingsvekst i 2011. Sysselsettingen i varehandel økte med om lag 1 prosent i både 2011 og 2012, og bidro dermed til å trekke ned gjennomsnittlig sysselsettingsvekst. Også sysselsettingen i offentlig forvaltning vokste noe mindre enn gjennomsnittet.

Figur 2.14. **Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk.**
Sesongjusterte og glattede indekser, 2010=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Sysselsettingen økte med 0,3 prosent i 4. kvartal i fjor ifølge KNR, som dekker en større del av økonomien enn AKU. Oppgangen i sysselsettingen fortsatte i bygg og anlegg, mens sysselsettingen i varehandelen falt svakt. Med unntak av sysselsettingen i produksjon av metallvarer mv., reparasjon og installasjon av maskiner og utstyr, samt i tekstilindustrien, falt sysselsettingen innen alle industrinæringene.

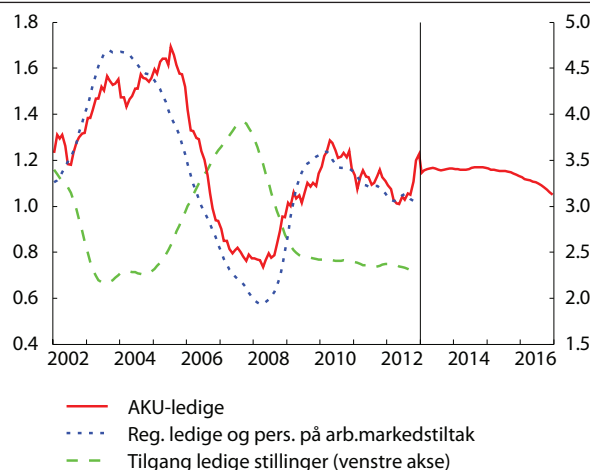
Gjennomsnittlig vekst i utførte timeverk i Fastlands-Norge var på nivå med veksten i sysselsettingen i 2012. Det var én arbeidsdag mindre i 2012 sammenlignet med 2011, og dette bidrar til å trekke ned utførte timeverk per sysselsatt. Reduksjon i både sykefravær og permitteringer, registrert av Arbeids- og velferdsetaten, trekker opp utførte timeverk. På den andre siden gikk overtidbruken ned i flere næringer og den omfattende streiken i forbindelse med fjorårets lønnsoppgjør bidrar til å trekke ned utførte timeverk.

Ledighetsraten økte i kjølvannet av finanskrisen og nådde en topp på 3,6 prosent i 4. kvartal 2010 ifølge AKU. Arbeidsledigheten har deretter stort sett falt, og holdt seg relativt stabil rundt gjennomsnittet for 2012 på 3,2 prosent. AKU-ledigheten økte imidlertid mot slutten av fjoråret og er i perioden fra november til januar i gjennomsnitt 3,6 prosent.

Ved utgangen av februar 2013 er knapt 81 000 personer enten på tiltak eller registrerte ledige hos Arbeids- og velferdsetaten. Nivået er litt høyere enn i januar, men lavere enn i desember. Det er en økning i antall registrerte ledige og om lag uendret antall personer på ordinære arbeidsmarkedstiltak.

Arbeids- og velferdsetaten regner arbeidsledige med en varighet på 26 uker eller lengre som langtidsledige. Hittil i år er det små endringer i antall langtidsledige. I både januar og februar var det en svak økning i antall arbeidssøkere med varighet mellom 26 og 77 uker, mens vi ser en nedgang for de som har søkt jobb i

Figur 2.15. **Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger.**
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

lengre tid enn dette. De langtidsledige utgjorde om lag 40 prosent av de arbeidsledige i februar 2013.

Utviklingen i arbeidsstyrken i prosent av befolkningen påvirkes av utviklingen i demografiske forhold, som endringer i befolkningens størrelse og sammensetning (inkludert innvandring), men også av atferdsendringer. Etter et fall i yrkesdeltakelsen fra 73,9 prosent i 2008 til 71,4 prosent i 2011, var det en svak økning i yrkesdeltakelsen i fjor. Økningen må ses i sammenheng med en kraftig sysselsettingsøkning blant arbeidstakere i alderen 15-24 år. Dette er en konjunkturfølsom yrkesgruppe som også hadde det største fallet i yrkesdeltakelsen i etterkant av finanskrisen. Yrkesdeltakelsen økte også for personer i alderen 60-64 år og for menn i alderen 55-59 år, mens yrkesdeltakelsen var uendret eller falt for de andre aldersgruppene. Siden begynnelsen av 2000 er det en underliggende trendmessig vekst i sysselsettingen blant eldre. Det er også en underliggende vekst i kvinners yrkesdeltakelse.

Statistikken for ledige stillinger etter næring viser at antall ledige stillinger gikk ned i de tre siste kvartalene i fjor sammenlignet med samme periode året før. Innen bygge- og anleggsvirksomheten var det en nedgang i utlyste stillinger i 2012 og antallet ledige stillinger var lavere i 4. kvartal 2012 enn i 4. kvartal 2011. Innen varehandel er det en nedgang i antallet ledige stillinger, men antallet er uendret fra 4. kvartal 2011 til 4. kvartal 2012. Hittil i år viser statistikken fra Arbeids- og velferdsetaten også at ledige stillinger innen yrkene butikk- og salgsarbeid, reiseliv og transport, samt at serviceyrker og annet arbeid er redusert. Den svake internasjonale utviklingen tyder også på at konkurranseutsatte næringer vil ha svak sysselsettingsutvikling framover. Vi anslår at samlet sysselsetting vil vokse med 1,5 prosent i 2013 og at veksten faller til 1,4 prosent neste år og holder seg på dette nivået ut prognoseperioden. Dersom man justerer for veksten inn i året, er anslått vekst i 2013 på nivå med veksten i 2012.

Boks 2.5. **Innvandringens betydning for virkemåten til norsk økonomi**

Etter EØS-utvidelsen i 2004 fikk vi en betydelig økning i arbeidsinnvandringen til Norge. I denne boksen forsøker vi å illustrere noen effekter en friere arbeidsinnvandring kan ha på økonomiens virkemåte gjennom stiliserte beregninger der investeringene i offentlig forvaltning øker tilsvarende 1 prosent av BNP Fastlands-Norge i alle år.

Virkningsberegningene er lagd ved hjelp av to versjoner av SSBs makroøkonometriske modell KVARTS. I den ene modellversjonen påvirker nivået på arbeidsledigheten i Norge innvandringen. I den andre modellversjonen er innvandringen upåvirket av endringer i norsk økonomi. Høyere offentlige investeringer fører uansett til økt etterspørsel etter arbeidskraft. Dermed øker presset i arbeidsmarkedet og arbeidsledigheten reduseres. Høyere sysselsetting og lønn fører til at etterspørselen fra husholdningene øker, og det økte innenlandske aktivitetsnivået bidrar også til at næringsinvesteringene blir høyere. Fra og med det andre året øker BNP Fastlands-Norge mer enn den initiale impulsen.

I beregningen der arbeidsinnvandringen responderer, fører den reduserte arbeidsledigheten til økt innvandring. Friere arbeidsinnvandring innebærer isolert sett at det norske arbeidsmarkedet er mindre begrensende for arbeidsgivernes muligheter til å skaffe arbeidskraft. Det svekker isolert sett arbeidstakernes forhandlingsstyrke, og lønningene blir lavere sammenlignet med situasjonen der innvandringen er uendret, se figur 1. I næringene med et stort innslag av arbeidsinnvandrere som bygg og anlegg, hotell og restaurant, og varehandel (markedsrettet tjenesteyting i figuren) vil disse lønnsdempende effektene være spesielt sterke når innvandringen øker.

Med friere arbeidsinnvandring øker arbeidstilbudet noe mer enn når arbeidsinnvandringen er upåvirket, jf. figur 2.

Arbeidsinnvandringens direkte lønnsdempende effekt øker sysselsettingen så mye at ledigheten reduseres. Og lavere ledighet bidrar til å løfte yrkesfrekvensene ytterligere.

Utviklingen i lønninger og sysselsetting påvirker husholdningenes inntekter. Med økt arbeidsinnvandring blir altså lønnsveksten lavere, men sysselsettingen høyere enn i tilfellet med uendret arbeidsinnvandring. Prisene stiger riktignok mindre når innvandringen øker, men ikke tilstrekkelig til å hindre at veksten i disponibel realinntekt til husholdningene blir lavere enn i tilfellet uten innvandringsrespons. Det fører til at husholdningenes konsum øker mindre. Den lavere prisveksten fører også til høyere realrente når arbeidsinnvandringen øker. En svakere økning i den disponible inntekten og høyere realrente i tilfellet med innvandringsrespons gir dermed lavere boligpriser og boliginvesteringer til tross for at befolkningen er større.

Sammen med mindre økning i lønninger bidrar høyere realrente til relativt mer bruk av arbeidskraft i produksjonen på bekostning av andre innsatsfaktorer. Dermed øker næringsinvesteringene mindre i tilfellet med respons i innvandringen. Dette bidrar også til at arbeidsproduktiviteten øker mindre enn om arbeidsinnvandringen forble upåvirket av de økte offentlige investeringene. Samlet er effekten av økte offentlige investeringer på innenlandsk etterspørsel mindre når innvandringen til Norge tillates å øke. Beregningene viser at utenlandske arbeidstakere i liten grad fortrenger innenlandske arbeidstakere og at arbeidsledigheten går mer ned ved økt offentlig investeringsetterpørsel. Mindre økning i lønna innebærer at lønnsomheten i bedriftene bedres slik at lønnsandelene blir lavere når innvandringen øker.

I disse simuleringene har vi ikke tatt hensyn til at rente og valutakurs vil respondere på lavere lønnsvekst, men resultatene endres i liten grad kvalitativt å ta hensyn til dette.

Tabell 1. **Effekter på makroøkonomiske hovedstørrelser av høyere offentlige investeringer. Modellbestemt innvandring. Avvik i prosent fra referansebanen dersom ikke annet framgår**

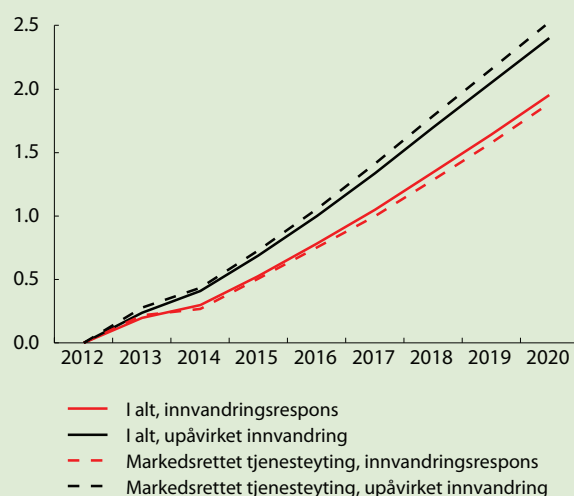
	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6	År 7	År 8
Årslønn	0,2	0,3	0,5	0,8	1,0	1,3	1,6	2,0
Sysselsetting	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
KPI	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Boligpris	0,0	0,1	0,5	1,0	1,6	2,2	2,7	3,2
BNP Fastlands-Norge	0,8	1,0	1,1	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4
Investeringer Fastlands-Norge	0,4	1,3	1,9	2,1	1,9	1,8	1,8	1,9
Befolkning, tusen personer	0,3	1,3	1,9	2,4	3,4	4,2	4,9	5,5

Tabell 2. **Effekter på makroøkonomiske hovedstørrelser av høyere offentlige investeringer. Upåvirket innvandring. Avvik i prosent fra referansebanen dersom ikke annet framgår**

	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6	År 7	År 8
Årslønn	0,2	0,4	0,7	1,0	1,3	1,7	2,0	2,4
Sysselsetting	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
KPI	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5
Ledighetsrate, prosentpoeng	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Boligpris	0,0	0,2	0,6	1,2	1,8	2,5	3,1	3,8
BNP Fastlands-Norge	0,8	1,0	1,1	1,2	1,3	1,4	1,4	1,5
Investeringer Fastlands-Norge	0,4	1,3	1,9	2,2	2,0	1,9	2,0	2,2

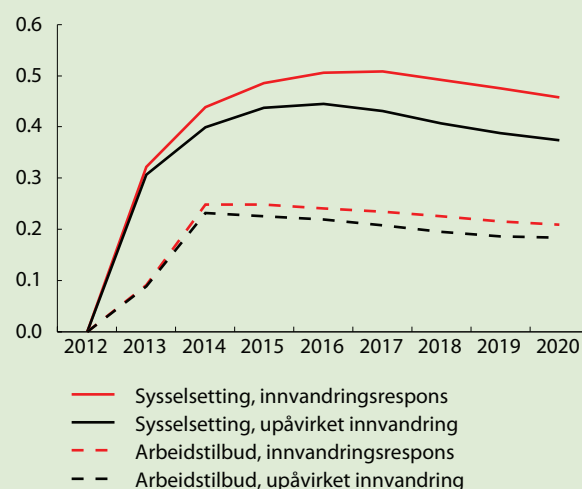
Boks 2.5. forts.

Figur 1. Effekter på årslønn av høyere offentlige investeringer. Avvik fra referansebanen i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2. Effekter på sysselsetting og arbeidstilbud av høyere offentlige investeringer. Avvik fra referansebanen i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Norske og internasjonale forhold tilsier en betydelig arbeidsinnvandring også framover. Det innebærer at arbeidsstyrken fortsetter å vokse om lag som sysselsettingen de to neste årene. Vi anslår at AKU-ledigheten stiger til 3,4 prosent i år og at den holder seg nær dette nivået ut prognoseperioden.

2.10. Lønn

Ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet er veksten i påløpt årslønn fra 2011 til 2012 4,0 prosent. Dette er på linje med årslønnsveksten de tre foregående årene som har ligget mellom 3,7 og 4,2 prosent. På grunn av en svært lav prisvekst ble imidlertid reallønnsveksten hele 3,1 prosent i 2012. Så høy har ikke reallønnsveksten vært siden 2007, da reallønna økte med hele 4,1 prosent.

Nasjonalregnskapet publiserer nå også årslønnsvekst fordelt på næringer. Statistikken viser at veksten i påløpt årslønn i industrien var 4,3 prosent i fjor, som er høyere enn i både 2010 og 2011. Med 4,2 prosent var lønnsveksten også i offentlig forvaltning høyere enn gjennomsnittet. I enkelte tjenestenæringer med en forholdsvis stor andel høyt utdannet arbeidskraft var lønnsveksten også høy i fjor. Ansatte i informasjon og kommunikasjon hadde en årslønnsvekst på 5,3 prosent, mens økningen for ansatte i faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting var 4,8 prosent.

I andre deler av økonomien var lønnsveksten lavere. I varehandel og i transport og lagring vokste årslønna med 3,3 prosent, mens ansatte i overnattings- og serveringsvirksomhet hadde en årslønnsvekst på 3,2 prosent. I bygg og anlegg vokste årslønna med 3,4 prosent. Utviklingen i påløpt årslønn fordelt på næringer viser at det ikke er noe nytt fenomen at lønnsveksten

Tabell 2.4. Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng

	2009	2010	2011	2012
Lønn per utførte timeverk	5,0	3,1	4,1	3,9
Årslønn, påløpt	4,2	3,7	4,2	4,0
Differanse	0,8	-0,6	-0,1	-0,1

Anslått bidrag til differansen fra endringer i:

Antall virkedager	0,4	-0,4	0,0	0,4
Sykefravær	0,2	-0,2	-0,1	-0,2
Overtid	0,0	0,0	0,0	-0,3
Avtalt ukentlig arbeidstid for heltidsjobber	0,1	0,0	0,0	0,0
Naturallønn	0,1	-0,1	0,0	0,0

Lønnskostnader per utførte timeverk	4,9	2,6	4,5	4,5
Lønn per utførte timeverk	5,0	3,1	4,1	3,9
Differanse	-0,1	-0,5	0,4	0,6

Anslått bidrag til differansen fra endringer i:

Pensjonskostnader	-0,1	-0,5	0,4	0,5
Arbeidsgiveravgift	0,0	0,0	0,0	0,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

er klart svakere i en del tradisjonelle tjenestenæringer hvor utdanningsnivået er lavt eller innslaget av utenlandsk arbeidskraft er høyt. I årene 2009-2012 har årslønnsveksten både i varehandelen og i overnattings- og serveringsvirksomheten gjennomsnittlig vært 3,3 prosent. Til sammenlikning vokste industrilønna gjennomsnittlig med 4,1 prosent, om lag som gjennomsnittlig årslønnsvekst.

Tabell 2.5. Lønn. Prosentvis vekst fra året før

	Årslønn, påløpt			Lønn per timeverk			Lønnskostnad per timeverk		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
I alt	3,7	4,2	4,0	3,1	4,1	3,9	2,6	4,5	4,5
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	3,6	5,6	5,0	2,0	4,9	5,1	1,5	5,1	6,4
Fastlands-Norge	3,7	4,1	3,9	3,1	4,0	3,8	2,7	4,4	4,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,6	4,1	3,8	2,8	4,0	3,8	2,3	4,0	4,0
Vareproduserende næringer	3,4	3,6	3,9	2,7	3,5	4,1	2,3	3,5	4,1
Industri og bergverksdrift	3,9	3,9	4,2	3,1	3,8	4,3	2,2	3,8	4,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	2,7	3,0	3,4	2,1	2,7	3,7	2,9	2,7	3,7
Annen vareproduksjonen	3,6	5,3	4,7	3,0	5,4	4,9	1,5	5,4	5,0
Tjenesteytende næringer	3,6	4,3	3,7	2,9	4,2	3,7	2,2	4,2	4,0
Varehandel og reparasjon av motorvogner	3,2	3,5	3,3	2,6	3,2	3,0	2,3	3,2	3,0
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3,7	2,8	3,2	2,8	2,7	2,9	3,1	2,7	2,9
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	6,7	6,6	1,1	5,8	6,6	1,6	3,5	6,6	3,6
Annen tjenesteyting	3,5	4,6	4,2	2,8	4,5	4,4	2,1	4,5	4,5
Offentlig forvaltningsvirksomhet	4,0	4,1	4,2	3,7	4,1	3,9	3,4	5,4	5,2
Statsforvaltningen	4,4	4,1	4,0	3,9	4,1	4,1	3,9	5,6	4,5
Kommuneforvaltningen	3,7	4,1	4,4	3,5	4,1	3,8	3,0	5,3	5,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Årslønna omfatter i tillegg til fastlønn også etterbetalinger, feriepengetillegg, bonus og uregelmessige tillegg, mens blant annet overtidslønn og naturallønn ikke er inkludert. Dette er imidlertid inkludert i utbetalt lønn og vil påvirke utviklingen i lønn per utførte timeverk. Utviklingen i lønn per utførte timeverk vil også påvirkes av endringer i utførte timeverk som følge av for eksempel endringer i overtid, fravær og kalendermessige forhold (bevegelige helligdager og skuddår). Målt i lønn per timeverk var lønnsveksten 0,1 prosentpoeng lavere enn årslønnsveksten i 2012, se tabell 2.4 og 2.5. Mens en virkedag mindre enn i 2011 bidro til å trekke opp samlet lønnsvekst per time med 0,4 prosentpoeng, bidro redusert sykefravær og overtid til å trekke ned lønnsveksten målt per time med 0,5 prosentpoeng i forhold til utviklingen i påløpt årslønn. De siste tre årene har årslønnsveksten vært lavere enn veksten i lønn per time, noe som blant annet skyldes at sykefraværet gradvis er redusert.

Arbeidsgivernes lønnskostnader per time avviker fra lønn per time ved at også arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier er med. Veksten i lønnskostnader per time var klart høyere enn veksten i lønn per time både i 2011 og 2012. Dette skyldes blant annet at pensjonskostnadene har økt mye i offentlig forvaltning, som sysselsetter en stor andel av norske lønnsinntakere. Også i finansierings- og forsikringsvirksomheten og i oljevirksomheten var veksten i lønnskostnader per time klart høyere enn veksten i lønn per time. Det betales arbeidsgiveravgift også på innbetalinger til pensjonsordninger, noe som bidro til å trekke arbeidsgiveravgiften og lønnskostnadene per time ytterligere opp i 2012.

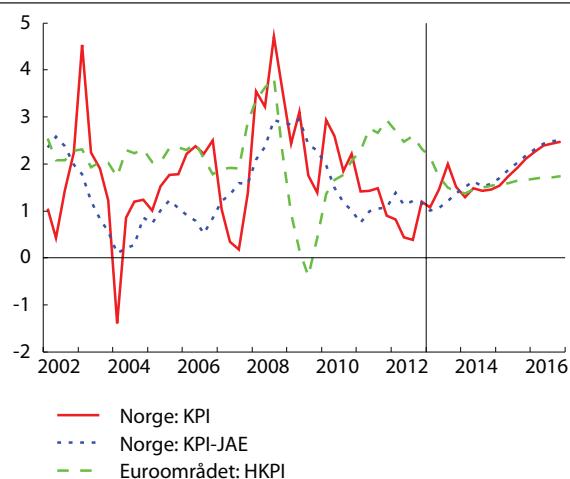
Frontfaget i industrien forhandler først og setter rammen for oppgjørene. Utviklingen i industrilønna er derfor viktig for samlet årslønnsvekst. Teknisk beregningsutvalg (TBU) har anslått at både arbeiderne og funksjonærene i NHO-bedrifter i industrien hadde en vekst i gjennomsnittlig årslønn på 4 prosent i 2012.

Vanligvis er lønnsveksten høyere for funksjonærene, som mottar all lønnsvekst i form av glidning. De hadde også 0,5 prosentpoeng høyere overheng inn i 2012 enn arbeidergruppene. Lønnsutviklingen gjennom 2012 var dermed klart svakere for funksjonærene enn for arbeiderne, og glidningen på 2,2 prosent var det laveste siden 2004. Trolig slår endringer i konjunkturbildet raskere ut i endret lønnsvekst hos funksjonærene, og den lave glidningen kan tyde på at en del eksportbedrifter sliter med lønnsomheten etter flere år med relativt høy lønnsvekst, kronestyrking og svake etterspørselsimpulser. Det er også tegn til at arbeidsmarkedet har blitt mindre stramt i det siste. Ledigheten ligger an til å øke fra 2012 til 2013, noe som taler for lavere lønnsvekst. Den økte ledigheten gjør samtidig at vi ser for oss litt lavere arbeidsinnvandring til Norge både i år og neste år. Våre analyser viser at det isolert sett trekker lønnsveksten litt opp.

Den internasjonale nedgangskonjunktoren vil trolig fortsette i år og det legges til grunn at Norges handelspartnere samlet sett er i lavkonjunktur i hele prognoseperioden. Dette gjør at både eksporten og eksportprisene vokser beskjedent, særlig i år. Både i år og neste år antar vi at den norske krona styrker seg ytterligere. Dette er faktorer som svekker lønnsomheten til norsk eksportrettet industri, og de vil sannsynligvis prege lønnsoppgjørene framover. Lønnsveksten utenfor industrien vil trolig i stor grad følge utviklingen i industrien, slik at lønnsveksten for hele økonomien blir noe lavere i år og neste år, enn i 2012.

Med en internasjonal konjunkturoppgang i 2015 og 2016 ser vi for oss litt høyere lønnsomhet i den utekonkurrerende delen av industrien. Da kan lønnsveksten øke igjen. Økt inflasjon bidrar også til å trekke lønnsveksten opp, særlig i 2016. Impulsene fra petroleumsnæringen, som har bidratt til at inntjeningen til leverandørindustrien har vært god, er på den andre siden svakere. Det kan bidra til å utjevne litt av

Figur 2.16. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

forskjellene i evne til lønnsvekst vi har sett i de siste årene mellom bedrifter i og utenfor leverandørindustrien. Våre prognoser innebærer fallende lønnsandeler, men norske lønsmottakere får likevel økt kjøpekraft. Reallønnsveksten anslås å ligge mellom 2 og 2,5 prosent i hele prognoseperioden.

2.11. Prisstigning

Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) økte med 1,2 prosent fra 2011 til 2012. Den underliggende prisstigningen har vært svært lav siden sommeren 2010, og 12-månedersveksten i KPI-JAE lå gjennom hele 2012 relativt stabilt rundt årsgjennomsnittet.

Konsumprisindeksen (KPI) steg bare med 0,8 prosent fra 2011 til 2012. Lave elektrisitetspriser var hovedårsaken til at veksten i KPI endte klart under KPI-JAE. Fjorårets nedbørmengder bidro til høy fyllingsgrad i vannmagasinene. Dette førte til økt kraftproduksjon og lave strømpriser for forbrukerne. KPI justert for reelle avgiftsendringer (KPI-JA) steg med 0,6 prosent i 2012. Reelle avgiftsøkninger trakk dermed KPI opp med 0,2 prosentpoeng. En økning i merverdiavgiften på matvarer og alkoholfrie drikkevarer fra 14 til 15 prosent bidro med halvparten av dette.

Tabell 2.6 viser veksten i KPI inndelt etter hovedgrupper. Blant konsumvarer som trakk KPI-veksten opp i 2012 var nærings- og nytelsesmidler utenom matvarer med en samlet prisvekst på over 3 prosent. Økte råoljepriser bidro til at prisene på drivstoff og smøremidler, som er en underkomponent til transport, steg med nær 5 prosent. Økte drivstoffpriser var trolig også en medvirkende årsak til en betydelig økning i prisene for passasjertransport med fly og på vei. Andre viktige bidragsyttere til å trekke opp den gjennomsnittlige prisveksten i 2012 var betalt og beregnet husleie som økte med henholdsvis 1,9 og 1,7 prosent.

Tabell 2.6. Konsumprisindeksen. Varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før			
		2010	2011	2012	jan.13
Totalt	1 000	2,5	1,2	0,8	1,3
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	131,7	0,2	-0,1	1,2	0,0
Alkoholholdige og tobakk	41,4	3,5	6,4	3,2	3,1
Klær og skotøy	53,7	-4,0	-3,0	-1,3	-1,3
Bolig, lys og brensel	222,2	5,3	0,9	-1,8	2,8
Herav: Elektrisitet, fyringsoljer oa. brens.	42,0	18,8	-4,0	-17,5	5,9
Møbler og husholdningsart.	58,4	-0,4	-0,6	0,1	-0,8
Helsepleie	28,9	2,6	2,3	3,0	2,2
Transport	148,6	2,1	2,4	2,5	1,9
Post- og teletjenester	26,7	-2,2	-1,8	-5,9	-6,5
Kultur og fritid	127,2	2,2	-0,1	0,3	0,7
Utdanning	3,0	2,9	2,9	5,4	8,8
Hotell- og restauranttjenester	51,8	3,0	2,9	3,2	3,4
Andre varer og tjenester	106,5	3,2	2,8	3,3	2,0

¹ Vektene gjelder fra januar 2013 til desember 2013.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og utenom energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før			
		2010	2011	2012	jan.13
Totalt	1 000	1,4	0,9	1,2	1,2
Jordbruksvarer	63,3	-0,3	-2,3	0,0	1,0
Fiskevarer	12,6	0,0	3,7	0,9	-0,2
Andre norskproduserte konsumvarer	102,6	2,1	2,1	1,6	1,8
Importerte konsumvarer	317,7	-0,7	-0,8	-0,7	-0,6
Husleie inkl. fritidsbolig	195,1	2,8	2,1	1,8	2,1
Andre tjenester	308,7	2,8	2,0	2,7	2,0
- med arbeidslønn som dominerende prisfaktor	68,3	4,1	3,8	3,1	3,3
- også med andre viktige priskomponenter	240,4	2,3	1,4	2,5	1,8

¹ Vektene gjelder fra januar 2013 til desember 2013.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tjenestegruppene hadde samlet sett prisvekst i 2012, men prisene for teletjenester falt og fortsetter den nedadgående trenden vi har sett siden 1990. Prisene på hotelltjenester falt med i overkant av 4 prosent i 2012 etter en mindre prisnedgang året før. Nedgangen kan skyldes den sterke veksten i antall gjesterom i bransjen de siste årene og bruk av priser som virkemiddel i konkurransen om markedsandeler. Prisen på restauranttjenester gikk opp og bidro til å trekke opp veksten i KPI. Generelt følger prisutviklingen på tjenester som er arbeidsintensive, og har begrenset mulighet for produktivtvekst, i større grad veksten i lønninger.

Tabell 2.7 viser veksten i KPI-JAE inndelt etter leveringssektor og viser et fall i prisene på importerte konsumvarer med 0,7 prosent i 2012. Dette ga om lag samme vekstbidrag til KPI-JAE som i de to foregående årene. Prisnedgangen var spesielt stor for audiovisuelt utstyr og teleutstyr fra 2011 til 2012. De siste 14 årene har prisene for importerte konsumvarer på årsbasis

bare økt to ganger og da i etterkant av en betydelig svekkelse av krona. Den importveide kronekursen styrket seg med 2,4 prosent fra 2010 til 2011 og med ytterligere 1,2 prosent fra 2011 til 2012. Sammen med en ytterligere vridning av importen mot lavkostland gir dette betydelige negative prisimpulser inn i norsk økonomi. Prisene på importerte konsumvarer påvirkes i betydelig grad av norske kostnadsforhold i form av transportkostnader og varehandelsmarginer, som kommer i tillegg til importprisen ved grensa, før varene når forbruker.

KPI-JAE økte med 1,2 prosent fra januar 2012 til januar 2013, og veksten var dermed på linje med gjennomsnittet for 2012. Utviklingstrekkene som ble observert i 2012 er i hovedsak videreført i januarindeksen. KPI veksten økte med 1,3 prosent for samme periode. Elektrisitet inkludert nettleie viste en samlet prisøkning på 6,5 prosent, og bidro mest til prisveksten de siste tolv månedene. Avgiftene ble i hovedsak kun justert for inflasjon.

En viktig faktor i den lave konsumprisveksten de siste årene er prisutviklingen på matvarer som ifølge KPI steg med 0,1 prosent fra januar 2012 til januar 2013 og i gjennomsnitt har falt de to foregående årene når det korrigeres for den økte matvaremomsen i 2012. Importrestriksjoner og en høy andel norskproduserte matvarer tilsier en høyere prisvekst for matvarer. I jordbruksoppgjøret ble det fastsatt målpriser som ga bøndene økte priser på produkter som faller inn under målprissystemet. Produsentprisindeksen for næringsmiddelindustrien viser dessuten en langt sterkere prisvekst enn utviklingen i konsumprisindeksens matvarepriser. Den lave konsumprisveksten indikerer økt effektivitet innen distribusjon og transport av varer. Til tross for at det er få og store aktører i dagligvarebransjen kan priskonkurranse mellom de store dagligvarekjedene for å beholde og vinne markedsandeler også være med å forklare den lave veksten i matvareprisene. I beregningene legger vi til grunn at matvareprisene tar seg noe opp i årene framover i likhet med den generelle prisveksten.

Ved utgangen av februar var fyllingsgraden i norske vannmagasin om lag 6 prosentpoeng under normalen og langt lavere enn på samme tidspunkt i 2012. Mindre tilsig til magasinene og økt innenlandsk forbruk som følge av lavere temperaturer enn i fjor vinter har medvirket til den lavere fyllingsgraden. Beholdningen av snø i fjellet var ved utgangen av februar 25 prosent mindre enn i et normalår. Ressurssituasjonen i kraftmarkedet og prisene på terminkontraktene i Nord Pool området for de nærmeste kvartalene tilsier en normalisering av kraftprisene i inneværende år i forhold til fjorårets lave priser. Med nåværende prisnivåer utgjør nettleie og elektrisitetsavgifter over halvparten av elektrisitetsprisene til husholdningene. Nettleia og elektrisitetsavgiftene varierer normalt lite gjennom året og demper effektene av svingningene i de underliggende

kraftprisene i konsumentenes samlede kjøperpriser. Vi forventer at husholdningenes elektrisitetspriser inklusive nettleie øker med 10 prosent for inneværende år, og at prisene deretter utvikler seg omtrent i takt med den generelle prisstigningen.

Husleie inkludert fritidsbolig har en vekt på nær 20 prosent i KPI-JAE. 12-månedersveksten i husleie tok seg opp fra 1,9 prosent til 2,1 prosent fra desember 2012 til januar 2013. Vi forventer ingen vesentlig økning i husleiene og dermed bidrag til vekst i KPI-JAE fra denne konsumgruppen i inneværende år, men forventer at prisveksten vil ta seg opp i de påfølgende årene med en økning i boliglånsrentene og den generelle prisstigningen.

Valutakursen og utviklingen i internasjonale priser er sentrale faktorer for konsumprisutviklingen på importerte konsumvarer, som samlet har en vekt på over 30 prosent i KPI-JAE. Vi legger til grunn at den importveide valutakursen styrkes med i overkant av 3 prosent i år og med ytterligere 1 prosent i 2014, men at den deretter svekker seg med en halv prosent i 2015 og nær 2 prosent i 2016. Valutasvekkelsen i 2013 vil medføre at prisimpulsene fra importvarer blir negative også i år og bidra til at den underliggende prisstigningen ikke øker fra 2012 til 2013. Deretter bidrar utviklingen i kroneverdien til at de negative prisimpulsene fra import blir svakere.

Årslønna øker litt mindre de to neste årene enn i 2012 før lønnsveksten øker igjen i 2015-2016. Økt arbeidsproduktivitet medvirker isolert sett til å dempe effekten av lønnstillegg. En økning i kapital per timeverk bidrar til vekst i produktiviteten. Med forholdsvis beskjedne næringslivsinvesteringer i det siste oppsvinget antas veksten i arbeidsproduktiviteten å gå noe ned i Fastlands-Norge i årene framover. Dette vil øke kostnadsveksten per produsert enhet. På litt sikt vil stigende renter øke næringslivets kapitalkostnader og medføre et behov for å øke prisene hvis inntjeningen skal opprettholdes.

Med de anslagene vi har lagt til grunn for utviklingen i lønnskostnader per time, arbeidsproduktivitet og importpriser vil veksten i KPI-JAE ifølge våre beregninger bli 1,2 prosent som årsgjennomsnitt i 2013. Deretter vil en gradvis øking i importprisene og lavere arbeidsproduktivitet bidra til sterkere kostnadsimpulser innenlands og slå ut i økt inflasjon. Veksten i KPI-JAE forventes gradvis å øke til 2,4 prosent i 2016, og er da nær inflasjonsmålet. Våre anslag for utviklingen i energiprisene medfører at KPI-veksten i 2013 blir 0,3 prosent høyere enn veksten i KPI-JAE. Et forventet fall i oljeprisen medfører at KPI-veksten er noe lavere enn veksten i KPI-JAE i 2014 og 2015.

2.12. Usikkerhet i anslagene

Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser for minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, august/september og november/desember hvert år i ulike nummer av Økonomiske analyser. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge, veksten i konsumprisindeksen (KPI) og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Vi undersøker både om anslagene har avveket systematisk fra «fasit» og spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i anslagene for 2013 og 2014.

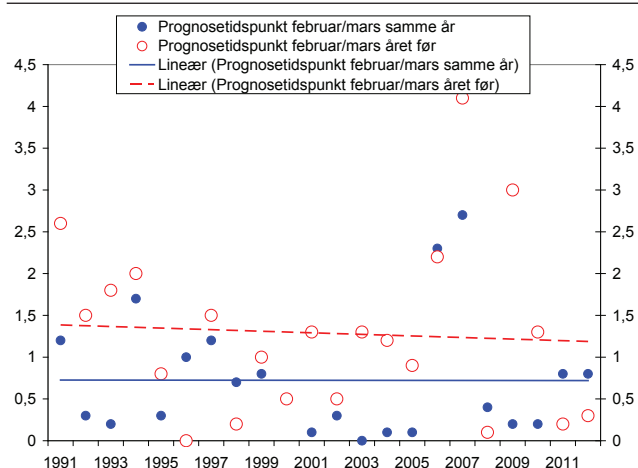
Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2010. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenlignes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002 og 2006 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem¹. For KPI og for AKU-ledigheten foreligger endelige tall allerede nå, og disse revideres ikke.

Hvor gode har anslagene vært?

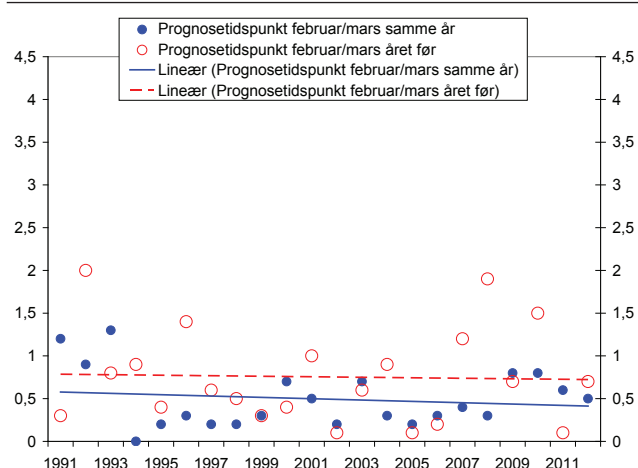
Figurene 2.17, 2.18 og 2.19 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for veksten i BNP for Fastlands-Norge, KPI og AKU-ledigheten. Prognosene for KPI samme år som prognoseåret og AKU-ledigheten og BNP-vekst året før prognoseåret har blitt bedre over tid. I prognosene for KPI året før og for inneværende år for ledighet og BNP-vekst er det ikke tendens til endret treffsikkerhet over tid.

Figurene 2.20, 2.21 og 2.22 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskaps-tall for henholdsvis veksten i BNP for Fastlands-Norge, veksten i KPI og arbeidsledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke noe om hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under gitte forutsetninger er sannsynligheten for at avviket mellom framtidige anslag og regnskapstall ligger

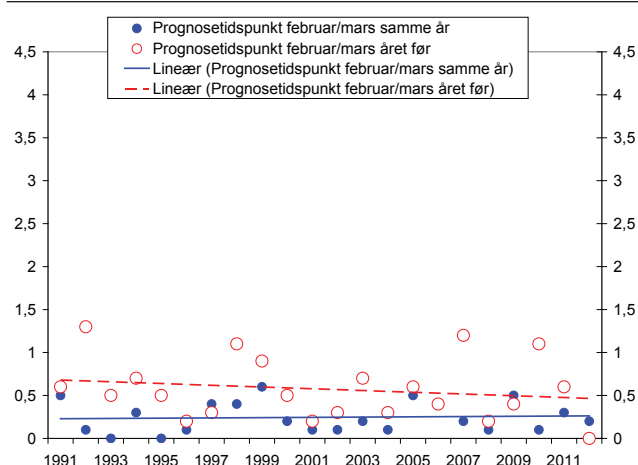
Figur 2.17. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

Figur 2.18. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra regnskap

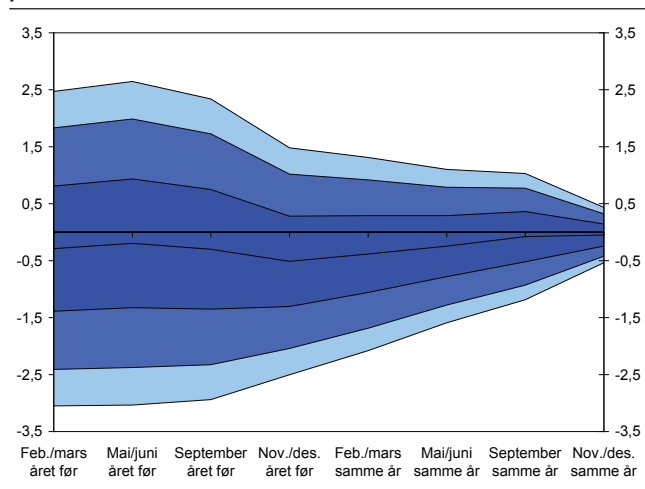

Figur 2.19. Anslag på prosentvis endring i AKU. Absolutt avvik fra regnskap

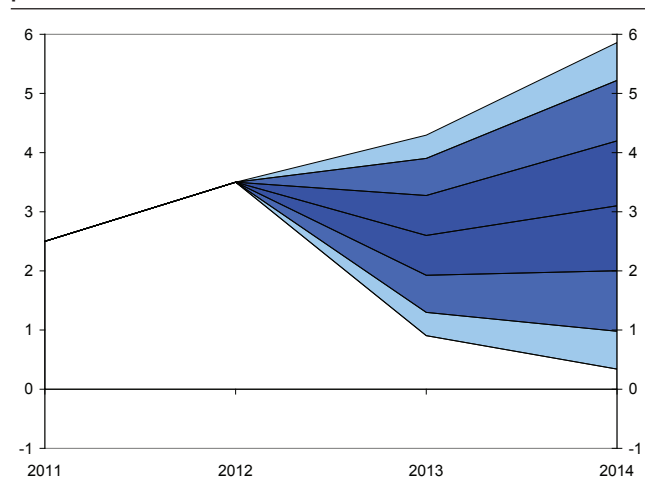

¹ Hovedrevisjonen i 2011 innebar ikke store endringer av makrotall.

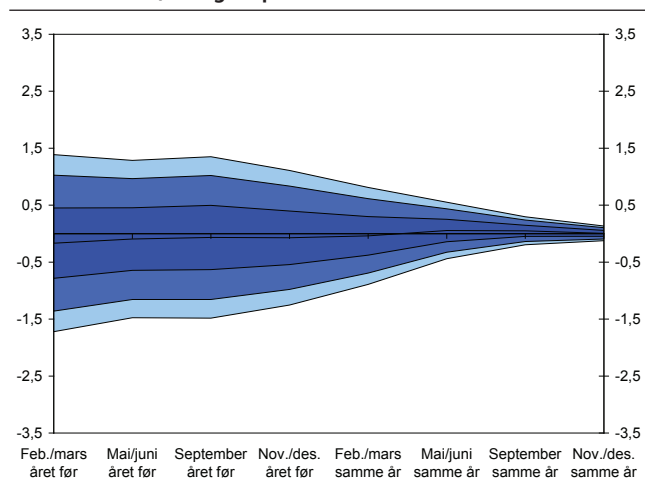
Figur 2.20. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

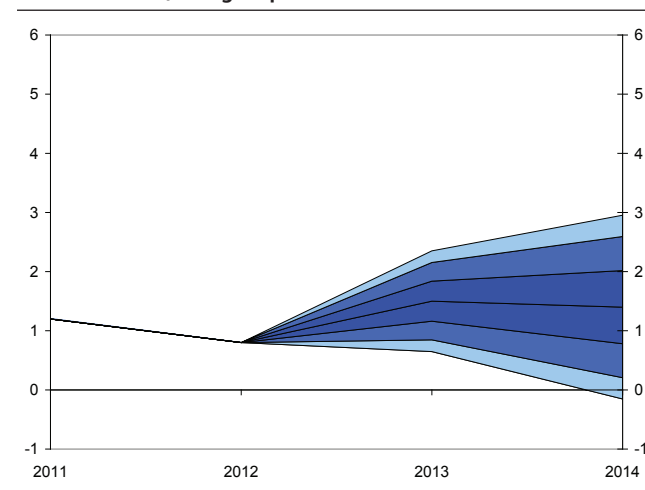
Figur 2.23. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

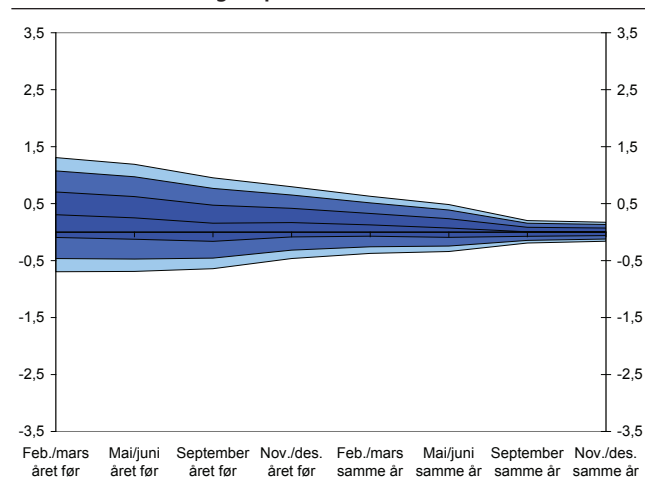
Figur 2.21. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

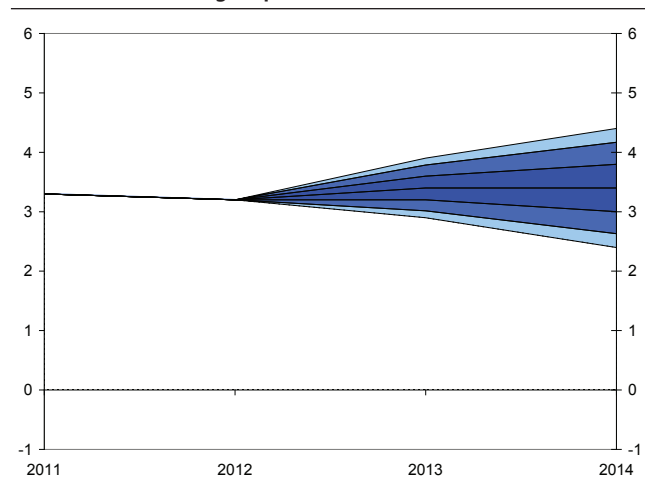
Figur 2.24. Anslag på prosentvis endring i KPI. Sikkerheten for at det regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.22. Anslag på prosentvis endring i AKU. Absolutt avvik fra regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

Figur 2.25. Anslag på prosentvis endring i AKU. Sikkerheten for at det regnskapstallet vil ligge innenfor intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent². Vi har kun benyttet prognosene for årene etter 1995 i beregningene av intervallene.

Har det vært systematiske avvik?

Anslagene for BNP-veksten har ofte vært litt for lave. I gjennomsnitt ligger anslagene for BNP-veksten i mai/juni året før prognoseåret og anslagene foretatt mai/juni samme året 0,2 prosentpoeng under det realiserste. Anslagene gitt i august/september og november/desember året før prognoseåret ligger i gjennomsnitt henholdsvis 0,3 og 0,5 prosentpoeng under «fasiten». For anslagene gitt i prognoseåret er det igjen mindre avvik.

Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI er nær null på alle prognosetidspunkt med unntak av prognosen gitt i februar/mars året før prognoseåret da gjennomsnittlig avvik er -0,2 prosentpoeng.

I tråd med for lave BNP anslag, finner vi at anslagene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye. Prognosene gitt i februar/mars og mai/juni året før prognoseåret er begge i gjennomsnitt 0,3 prosentpoeng for høye, mens prognosene gitt i august/september og november/desember året før er begge i gjennomsnitt 0,2 prosentpoeng for høye. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null. Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i februar/mars året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Anslaget for 2007 avvek mest, med 4,1 prosentpoeng. 2007-anslaget er imidlertid påvirket av endringer i nasjonalregnskapets definisjoner. Av de 18 anslagene vi har lagt på dette tidspunktet fra og med 1995-prognosen, ligger 8 mer enn 1 prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. Én gang traff prognosen helt nøyaktig - i 1996. Prognosene i 1998, 2008, 2011 og 2012 var også ganske gode med bare et avvik mellom 0,1 og 0,3 prosentpoeng. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt avviket 6 av 18 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter kun litt mindre helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert tildels betydelig gjennom prognoseåret. Først i den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger, er det på ny en klar nedgang i spredningen i avvikene.

Vi finner et lignende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første fem anslagene og resultatet, men anslagene fra og med mai/juni samme år er svært treffsikre. Etter dette tidspunktet er det kun 2009-anslaget som er 0,3 prosentpoeng fra den faktiske veksttakten. Variasjonen i de foregående anslagene er 3-4 ganger så store. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at faktisk utvikling i KPI gradvis blir kjent ettersom usikkerheten avsløres gjennom året.

Spredningen i avviket mellom anslaget på AKU-ledigheten og resultatet viser en jevnere nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,6 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,2 prosentpoeng i februar/mars samme år. Deretter synker spredningen gradvis. Prognosefeilen for ledigheten reduseres betraktelig i de to siste prognosene før resultatet foreligger. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke revidert.

Prognosene for 2013 og 2014 er usikre

I figurene 2.23, 2.24 og 2.25 illustreres usikkerheten i anslagene for 2013 og 2014 basert på hvordan vi historisk har truffet med våre anslag. Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 2,6 prosent i 2013 og 3,1 prosent i 2014. Basert på analysen over, er det 50 prosent sannsynlig at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 1,9 og 3,3 prosent i 2013 og mellom 2,0 og 4,2 prosent i 2014. Et intervall på til sammen 3,4 prosentpoeng i 2013, og 5,5 prosentpoeng i 2014, dekker den prosentvise veksten med 90 prosent sannsynlighet. Intervallene illustrerer at vi har vansker med å gi en presis prognose for veksten i BNP for Fastlands-Norge. Vekstraten har endret seg relativt mye fra år til år, og usikkerheten illustreres også ved at veksten revideres til dels mye fra foreløpig til endelig nasjonalregnskap.

Veksten i KPI var på 0,8 prosent i 2012. For 2013 og 2014 anslår vi veksten til henholdsvis 1,5 og 1,4 prosent. Det er 80 prosents sannsynlighet for at anslagene for 2013 og 2014 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,7 og 1,2 prosentpoeng.

Nivået på arbeidsledigheten er anslått til 3,4 prosent både i 2013 og 2014. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosen for 2013 kan betraktes med en relativt stor grad av sikkerhet, hefter det mer usikkerhet til prognosen for året etter. For eksempel vil faktisk ledighetsrate med 80 prosent sannsynlighet ikke ligge mer enn 0,4 prosentpoeng fra vårt anslag for 2013. I 2014 derimot er det 80 prosent sannsynlighet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget.

² At alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (Student t fordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige.

2.13. Hvor godt traff SSBs prognoser for 2012?

SSB har publisert prognoser minst to år fram i tid siden 1990. Første gang vi publiserte prognoser for 2012 som en del av den løpende konjunkturovervåkingen var for fire år siden, i begynnelsen av 2009. Til tross for at man da stod midt oppe i finanskrisen, ble den makroøkonomiske utviklingen fram til 2012 fanget godt opp. BNP Fastlands-Norge økte i 2010 med 0,8 prosentpoeng mer enn prognosen, mens vekstavvikene for øvrige år er 0,1 prosentpoeng. Bak dette flatterende bildet skjuler det seg naturligvis en god del små og store avvik for anslagene i ulike deler av økonomien. Vi undervurderte både veksten hos våre handelspartnere i 2010 og utviklingen i petroleumsnæringen mot slutten av perioden. Konsumet i husholdningene ble gjennomgående lavere enn antatt. Vi retter imidlertid som vanlig søkelyset mot prognosene gitt i løpet av de siste to åra, og i denne perioden er hovedbildet at våre prognoser har truffet

godt. I tabell 2.8 vises de prognosene som vi har lagt fram for 2012 i løpet av de to siste årene sammen med tallene for 2012 som nå foreligger.

Veksten i BNP Fastlands-Norge i 2012 ble perfekt anslått i september 2011, mens vekstanslagene gitt tidligere på året var litt for høye og i de etterfølgende konjunkturrapportene litt for lave. Husholdningenes konsum er i alle rapportene anslått for høyt. Feilene var spesielt markerte i de tre første rapportene. De foreløpige nasjonalregnskapstallene for 2012 viser en mye høyere sparing enn det modellen vår beregner og det er dette som forklarer mye av bommen. Med den høye inntekts- og boligprisveksten og det lave rentenivået vi har opplevd er det ikke overraskende at modellen gir en sterkere konsumvekst enn det som er registrert. Den veldig svake økonomiske situasjonen i mange OECD-land kan ha bidratt til å dempe konsumet i forhold til et historisk reaksjonsmønster.

Tabell 2.8. SSSBs framskrivninger for 2012. Vekstrater i prosent der ikke annet framgår

	ØA 1/11	ØA 3/11	ØA 4/11	ØA 6/11	ØA 1/12	ØA 3/12	ØA 4/12	ØA 6/12	ØA 1/13
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	4,0	5,1	4,7	3,4	3,2	3,9	3,6	3,3	2,9
Konsum i offentlig forvaltning	2,7	2,9	2,7	2,0	2,2	2,3	1,9	1,9	2,1
Bruttoinvestering i fast kapital	8,2	7,8	8,8	5,3	7,2	6,1	8,0	6,4	8,1
Utvinning og rørtransport	6,8	6,4	8,3	10,4	14,1	12,8	13,5	11,7	14,4
Fastlands-Norge	9,0	7,5	8,0	3,6	4,6	2,1	4,5	2,8	3,9
Boliginvesteringer	9,3	8,0	16,5	6,7	6,6	3,6	6,9	8,0	7,4
Eksport	1,3	1,6	1,4	0,4	0,5	1,8	1,8	1,9	2,2
Råolje og gass	0,1	-0,9	1,6	-0,5	0,1	2,7	2,2	1,3	0,9
Eksport tradisjonelle varer	1,9	3,2	2,2	0,4	-2,0	1,4	1,1	1,7	2,6
Import	5,5	5,4	4,6	3,1	3,5	3,5	2,6	4,0	3,3
Import tradisjonelle varer	7,7	8,8	7,5	4,4	4,1	3,0	2,0	2,3	2,1
BNP	2,9	2,8	2,9	2,0	2,2	3,1	3,5	3,1	3,2
BNP Fastlands-Norge	3,8	4,0	3,5	2,5	2,7	3,2	3,6	3,3	3,5
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	2,1	2,4	2,1	1,2	1,1	2,1	2,2	2,2	2,2
AKU-ledighet (nivå)	3,2	3,2	3,4	3,6	3,4	3,3	3,1	3,1	3,2
Priser og lønninger									
Årslønn	4,1	4,3	3,6	3,4	3,6	4,1	4,2	4,3	4,0
Konsumprisindeksen (KPI)	1,5	1,3	0,9	1,4	1,3	1,0	0,9	0,8	0,8
KPI-JAE	1,7	1,7	1,1	1,5	1,3	1,3	1,3	1,2	1,2
Eksportpris tradisjonelle varer	3,3	3,4	-2,1	-2,4	-1,4	-1,8	-2,7	-2,1	-4,4
Importpris tradisjonelle varer	-0,2	-0,5	-2,7	0,2	-1,9	-0,8	-0,3	0,0	0,5
Boligpris	6,3	6,8	6,1	6,5	5,5	7,0	7,0	6,8	6,7
MEMO:									
Pengemarkedsrente (nivå)	3,8	3,8	3,1	2,8	2,8	2,3	2,3	2,2	2,2
Utlånsrente, rammelån (nivå) ¹	5,4	5,4	5,0	4,8	3,8	3,9	3,8	3,8	3,8
Importveid kronekurs (44 land)	-1,0	-1,4	-1,8	-0,6	-0,4	-0,5	-0,8	-1,2	-1,2
Driftsbalanse, mrd. kroner	321,7	303,6	281,7	402,8	426,9	422,9	440,3	401,1	414,2
Eksportmarkedsindikatorer	3,6	4,2	2,2	1,5	1,7	1,5	1,4	1,6	1,4
Råoljepris, kroner per fat	516	558	546	555	639	613	651	651	650

¹ Anslagene som ble gitt i 2011 var for gjennomsnittlig utlånsrente i bankene, som i 2012 lå 1,0 prosent høyere enn rammelånsrenta.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Anslagene for de samlede investeringene har stort sett vært gode, men sammensetningen har ikke vært så presist anslått. Investeringer i fastlandsnæringene har blitt overvurdert, mens veksten i petroleumsinvesteringene har vært undervurdert. I de tre første prognosene i 2011 ble importveksten anslått for høyt, noe som kan føres tilbake til for høyt anslått innenlandsk etterspørsel. Eksportutviklingen har stort sett vært godt fanget opp, selv om den internasjonale markedsveksten ble noe lavere enn lagt til grunn.

Med unntak av i prognosene gitt rundt årsskiftet 2011-12, hvor veksten i BNP Fastlands-Norge ble anslått for lavt, har sysselsettingsveksten vært svært presist anslått. Det samme gjelder ledighetsraten, men der er det litt for høye anslag i to rapporter med for lav aktivitetsvekst.

Det nominelle bildet må generelt kunne sies å ha vært fanget godt opp hele tiden. I rapportene hvor arbeidsledigheten ble litt for høy, ble prognosen for lønnsvekst for lav. Veksten i konsumprisindeksen justert for avgifter og uten energi ble lenge anslått litt for høyt, men avvikene var aldri mer enn 0,5 prosentpoeng i prognosene som ble gitt i første halvdel av 2011. Prognosene gitt i september 2011 og i 2012 er svært nær det realiserte utfallet. Når det gjelder vekstanslagene for KPI, bommet vi litt mer i rapportene fra første halvdel av 2011, noe som henger sammen med at vi ikke forutså hvor mye elektrisitetsprisene kom til å falle fra 2011 til 2012.

Renteprognosene for pengemarkedet lå lenge litt for høyt. Det kan i stor grad forklares av at vi ikke la til grunn at rentene i euro-området skulle bli senket så mye som det de faktisk ble. Også rentenedgangen i mars i fjor kom uventet på oss. Utlånsrenten ble likevel anslått svært godt i hele perioden, bortsett fra en liten overvurdering i de to første prognosene i 2011. I tillegg har bankenes påslag på pengemarkedsrenta blitt noe større enn det vi lenge så for oss.

Tabell 2.9. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2010- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2011	2012	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	12.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 117 099	1 149 771	276 900	279 093	280 071	282 525	284 788	287 455	289 471	290 285
Konsum i husholdninger	1 066 563	1 098 551	264 332	266 532	267 387	269 809	271 871	274 638	276 738	277 571
Varekonsum	539 517	550 998	134 044	135 043	135 642	136 292	136 954	138 967	138 819	138 695
Tjenestekonsum	485 440	499 847	120 377	121 047	121 500	122 426	123 461	124 224	125 562	126 370
Husholdningenes kjøp i utlandet	70 184	76 988	16 872	17 555	17 584	18 240	18 792	18 832	19 486	19 934
Utlendingers kjøp i Norge	-28 577	-29 281	-6 961	-7 113	-7 339	-7 150	-7 335	-7 386	-7 129	-7 428
Konsum i ideelle organisasjoner	50 535	51 220	12 568	12 561	12 684	12 716	12 917	12 818	12 732	12 714
Konsum i offentlig forvaltning	568 702	580 736	140 046	142 200	143 407	143 354	143 347	145 252	145 579	145 735
Konsum i statsforvaltningen	287 460	292 638	70 765	71 860	72 399	72 519	72 132	73 203	73 424	73 355
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	250 557	255 835	61 754	62 644	63 052	63 205	62 964	64 033	64 218	64 106
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	36 903	36 803	9 010	9 217	9 347	9 314	9 168	9 170	9 205	9 249
Konsum i kommuneforvaltningen	281 241	288 097	69 281	70 340	71 008	70 835	71 214	72 049	72 155	72 380
Bruttoinvestering i fast realkapital	518 409	560 659	129 700	124 352	132 195	131 423	136 571	138 356	142 162	143 632
Utvinning og rørtransport	141 612	162 009	33 469	33 981	37 217	36 993	38 415	40 418	40 575	42 606
Tjenester tilknyttet utvinning	-4 013	1 822	-125	-4 085	252	-63	129	403	713	583
Utenriks sjøfart	12 190	13 782	3 715	2 698	2 755	3 002	4 263	3 406	2 980	3 152
Fastlands-Norge	368 621	383 047	92 640	91 758	91 970	91 491	93 764	94 129	97 894	97 291
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	285 297	298 568	69 565	72 458	71 510	71 375	72 653	74 106	76 331	75 421
Næringer	165 914	170 321	41 191	42 232	41 321	40 809	42 471	42 858	42 949	41 992
Industri og bergverk	21 205	21 021	5 039	5 177	5 609	5 296	5 450	5 837	4 914	4 960
Annen vareproduksjon	42 230	44 114	10 317	10 804	10 627	10 355	11 189	10 739	10 849	11 269
Tjenester	102 479	105 187	25 835	26 251	25 085	25 157	25 832	26 282	27 186	25 763
Boliger (husholdninger)	119 384	128 247	28 373	30 226	30 190	30 566	30 182	31 248	33 382	33 429
Offentlig forvaltning	83 324	84 479	23 075	19 300	20 460	20 116	21 111	20 023	21 563	21 870
Lagerendring og statistiske avvik	113 523	111 034	34 626	24 521	19 607	37 069	26 065	26 977	25 506	28 932
Bruttoinvestering i alt	631 932	671 694	164 327	148 873	151 801	168 492	162 636	165 332	167 668	172 563
Innenlandsk sluttanvendelse	2 317 733	2 402 200	581 272	570 166	575 280	594 371	590 770	598 040	602 718	608 583
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	2 054 421	2 113 554	509 585	513 051	515 448	517 370	521 899	526 836	532 944	533 311
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	652 025	665 215	163 121	161 500	163 867	163 470	164 458	165 275	167 143	167 605
Eksport i alt	1 011 430	1 033 642	250 796	250 563	260 314	249 537	262 303	263 464	254 158	253 839
Tradisjonelle varer	299 237	307 056	72 630	76 506	76 902	73 140	76 955	76 619	77 089	75 992
Råolje og naturgass	441 961	445 968	113 206	105 204	116 211	107 497	114 720	116 534	108 650	106 667
Skip, plattformer og fly	13 768	8 751	1 533	6 605	3 016	2 629	2 084	3 183	2 077	1 418
Tjenester	256 465	271 866	63 427	62 249	64 185	66 270	68 544	67 129	66 342	69 762
Samlet sluttanvendelse	3 329 163	3 435 842	832 068	820 729	835 594	843 908	853 073	861 504	856 876	862 422
Import i alt	753 912	779 020	196 722	182 152	184 531	191 044	191 868	195 079	194 653	197 240
Tradisjonelle varer	451 068	460 456	113 573	112 212	111 398	113 495	114 734	115 067	115 707	114 817
Råolje og naturgass	11 964	12 159	5 403	2 343	2 560	2 873	3 243	4 096	2 622	2 268
Skip, plattformer og fly	36 025	25 381	17 178	6 173	6 868	5 784	6 439	6 775	6 431	5 740
Tjenester	254 855	281 024	60 568	61 425	63 705	68 890	67 452	69 141	69 893	74 415
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 575 251	2 656 823	635 345	638 577	651 063	652 864	661 206	666 425	662 223	665 182
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2 036 566	2 108 097	500 835	508 476	513 081	516 340	521 383	524 933	529 286	530 961
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	538 685	548 725	134 510	130 101	137 983	136 524	139 823	141 493	132 937	134 221
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 747 295	1 811 106	429 105	436 313	440 580	443 088	448 343	450 935	453 829	455 913
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 337 315	1 393 595	327 861	333 821	337 625	339 643	344 426	346 848	349 333	351 050
Industri og bergverk	187 309	191 914	46 472	46 767	47 051	47 316	47 563	47 382	48 616	48 394
Annen vareproduksjon	224 074	244 884	53 423	55 360	57 865	58 363	60 756	62 091	60 961	60 550
Tjenester inkl. boligjenester	925 932	956 797	227 966	231 694	232 708	233 964	236 107	237 374	239 756	242 106
Offentlig forvaltning	409 980	417 511	101 244	102 492	102 956	103 445	103 918	104 087	104 496	104 863
Produktavgifter og -subsidier	289 271	296 991	71 730	72 163	72 500	73 253	73 039	73 998	75 457	75 048

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.10. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2010-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2011	2012	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	12.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,5	2,9	0,2	0,8	0,4	0,9	0,8	0,9	0,7	0,3
Konsum i husholdninger	2,5	3,0	0,1	0,8	0,3	0,9	0,8	1,0	0,8	0,3
Varekonsum	1,3	2,1	-1,3	0,7	0,4	0,5	0,5	1,5	-0,1	-0,1
Tjenestekonsum	2,4	3,0	1,1	0,6	0,4	0,8	0,8	0,6	1,1	0,6
Husholdningenes kjøp i utlandet	12,0	9,7	4,1	4,0	0,2	3,7	3,0	0,2	3,5	2,3
Utlendingers kjøp i Norge	0,4	2,5	-3,2	2,2	3,2	-2,6	2,6	0,7	-3,5	4,2
Konsum i ideelle organisasjoner	2,5	1,4	1,3	-0,1	1,0	0,3	1,6	-0,8	-0,7	-0,1
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	2,1	0,8	1,5	0,8	0,0	0,0	1,3	0,2	0,1
Konsum i statsforvaltningen	0,9	1,8	0,4	1,5	0,7	0,2	-0,5	1,5	0,3	-0,1
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	1,0	2,1	0,3	1,4	0,7	0,2	-0,4	1,7	0,3	-0,2
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	0,2	-0,3	0,9	2,3	1,4	-0,4	-1,6	0,0	0,4	0,5
Konsum i kommuneforvaltningen	2,8	2,4	1,3	1,5	1,0	-0,2	0,5	1,2	0,1	0,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	7,6	8,1	5,4	-4,1	6,3	-0,6	3,9	1,3	2,8	1,0
Utvinning og rørtransport	14,1	14,4	5,2	1,5	9,5	-0,6	3,8	5,2	0,4	5,0
Tjenester tilknyttet utvinning	..	..	-146,7	..	-106,2	-125,1	-304,0	212,2	76,8	-18,3
Utenriks sjøfart	-27,2	13,1	3,3	-27,4	2,1	9,0	42,0	-20,1	-12,5	5,8
Fastlands-Norge	8,5	3,9	6,0	-1,0	0,2	-0,5	2,5	0,4	4,0	-0,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	10,5	4,7	3,9	4,2	-1,3	-0,2	1,8	2,0	3,0	-1,2
Næringer	3,5	2,7	0,0	2,5	-2,2	-1,2	4,1	0,9	0,2	-2,2
Industri og bergverk	4,5	-0,9	1,6	2,7	8,3	-5,6	2,9	7,1	-15,8	0,9
Annen vareproduksjon	8,4	4,5	3,7	4,7	-1,6	-2,6	8,1	-4,0	1,0	3,9
Tjenester	1,5	2,6	-1,6	1,6	-4,4	0,3	2,7	1,7	3,4	-5,2
Boliger (husholdninger)	21,9	7,4	10,0	6,5	-0,1	1,2	-1,3	3,5	6,8	0,1
Offentlig forvaltning	2,2	1,4	12,7	-16,4	6,0	-1,7	4,9	-5,2	7,7	1,4
Lagerendring og statistiske avvik	3,0	-2,2	22,3	-29,2	-20,0	89,1	-29,7	3,5	-5,5	13,4
Bruttoinvestering i alt	6,7	6,3	8,5	-9,4	2,0	11,0	-3,5	1,7	1,4	2,9
Innenlandsk sluttanvendelse	3,4	3,6	2,6	-1,9	0,9	3,3	-0,6	1,2	0,8	1,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	3,3	2,9	1,4	0,7	0,5	0,4	0,9	0,9	1,2	0,1
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1,9	2,0	2,3	-1,0	1,5	-0,2	0,6	0,5	1,1	0,3
Eksport i alt	-1,8	2,2	-1,3	-0,1	3,9	-4,1	5,1	0,4	-3,5	-0,1
Tradisjonelle varer	0,0	2,6	-1,1	5,3	0,5	-4,9	5,2	-0,4	0,6	-1,4
Råolje og naturgass	-6,2	0,9	-0,5	-7,1	10,5	-7,5	6,7	1,6	-6,8	-1,8
Skip, plattformer og fly	59,6	-36,4	-14,7	330,8	-54,3	-12,8	-20,7	52,7	-34,7	-31,7
Tjenester	2,2	6,0	-2,7	-1,9	3,1	3,2	3,4	-2,1	-1,2	5,2
Samlet sluttanvendelse	1,8	3,2	1,4	-1,4	1,8	1,0	1,1	1,0	-0,5	0,6
Import i alt	3,8	3,3	8,5	-7,4	1,3	3,5	0,4	1,7	-0,2	1,3
Tradisjonelle varer	3,6	2,1	2,4	-1,2	-0,7	1,9	1,1	0,3	0,6	-0,8
Råolje og naturgass	0,6	1,6	118,7	-56,6	9,3	12,2	12,9	26,3	-36,0	-13,5
Skip, plattformer og fly	20,1	..	188,9	-64,1	11,3	-15,8	11,3	5,2	-5,1	-10,7
Tjenester	2,3	10,3	-2,2	1,4	3,7	8,1	-2,1	2,5	1,1	6,5
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1,2	3,2	-0,7	0,5	2,0	0,3	1,3	0,8	-0,6	0,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,5	3,5	0,7	1,5	0,9	0,6	1,0	0,7	0,8	0,3
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	-3,3	1,9	-5,5	-3,3	6,1	-1,1	2,4	1,2	-6,0	1,0
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,6	3,7	0,6	1,7	1,0	0,6	1,2	0,6	0,6	0,5
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,6	4,2	0,3	1,8	1,1	0,6	1,4	0,7	0,7	0,5
Industri og bergverk	2,1	2,5	0,1	0,6	0,6	0,6	0,5	-0,4	2,6	-0,5
Annen vareproduksjon	2,2	9,3	-2,8	3,6	4,5	0,9	4,1	2,2	-1,8	-0,7
Tjenester inkl. boligjenester	2,8	3,3	1,1	1,6	0,4	0,5	0,9	0,5	1,0	1,0
Offentlig forvaltning	2,4	1,8	1,6	1,2	0,5	0,5	0,5	0,2	0,4	0,4
Produktavgifter og -subsidier	2,0	2,7	1,3	0,6	0,5	1,0	-0,3	1,3	2,0	-0,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.11. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2010=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2011	2012	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	12.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	101,3	102,2	100,6	101,5	101,2	101,3	102,3	101,6	101,8	102,6
Konsum i offentlig forvaltning	103,9	107,8	103,0	103,1	103,9	105,6	106,2	107,2	108,2	109,6
Bruttoinvestering i fast kapital	103,5	106,7	101,8	102,8	103,7	105,6	105,6	106,5	106,5	107,9
Fastlands-Norge	103,8	107,2	102,4	103,5	104,1	105,2	106,1	107,0	107,2	108,4
Innenlandsk sluttanvendelse	102,9	105,3	102,0	103,2	103,1	102,8	105,1	105,4	105,7	105,7
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,5	104,6	101,6	102,3	102,5	103,2	104,0	104,1	104,5	105,6
Eksport i alt	112,8	115,0	110,8	112,3	111,8	116,9	117,5	114,6	113,9	114,4
Tradisjonelle varer	105,7	101,0	107,4	107,3	104,5	104,4	102,9	101,2	99,6	100,6
Samlet sluttanvendelse	105,9	108,3	104,6	106,0	105,8	106,9	108,9	108,2	108,1	108,3
Import i alt	102,9	103,2	103,7	103,4	103,1	102,5	103,9	104,3	104,8	102,1
Tradisjonelle varer	104,2	104,8	104,7	104,0	103,7	104,5	104,8	104,4	105,0	105,0
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	106,8	109,7	104,9	106,7	106,6	108,2	110,4	109,4	109,1	110,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,6	104,7	101,8	102,8	102,8	102,6	103,7	104,3	104,7	105,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.12. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2011	2012	11.1	11.2	11.3	11.4	12.1	12.2	12.3	12.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,3	0,9	0,0	0,9	-0,3	0,1	0,9	-0,7	0,2	0,8
Konsum i offentlig forvaltning	3,9	3,8	1,1	0,1	0,8	1,6	0,6	0,9	0,9	1,2
Bruttoinvestering i fast kapital	3,5	3,1	1,0	1,0	0,9	1,8	0,0	0,8	-0,1	1,4
Fastlands-Norge	3,8	3,3	1,1	1,1	0,6	1,0	0,9	0,9	0,2	1,1
Innenlandsk sluttanvendelse	2,9	2,4	1,1	1,2	-0,1	-0,3	2,3	0,3	0,3	0,0
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,5	2,1	0,5	0,7	0,2	0,7	0,8	0,0	0,4	1,0
Eksport i alt	12,8	2,0	3,7	1,4	-0,5	4,6	0,5	-2,5	-0,7	0,5
Tradisjonelle varer	5,7	-4,4	2,5	-0,1	-2,6	-0,1	-1,4	-1,7	-1,6	1,1
Samlet sluttanvendelse	5,9	2,2	1,9	1,3	-0,2	1,1	1,9	-0,6	-0,1	0,1
Import i alt	2,9	0,3	2,6	-0,3	-0,3	-0,6	1,4	0,4	0,5	-2,6
Tradisjonelle varer	4,2	0,5	2,6	-0,6	-0,3	0,8	0,3	-0,4	0,6	0,0
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	6,8	2,8	1,7	1,7	-0,2	1,6	2,0	-0,9	-0,3	0,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,6	2,0	-0,3	1,1	0,0	-0,2	1,1	0,5	0,4	1,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.